ભજનિકા

[illegible]

કર્ત્તાનાં છપાયેલાં પુસ્તકો

ગુજરાતીમાં :

૧. કાવ્યરસિકા ... કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ (પૃષ્ઠ ૧૮૮)

૧૧. રાસચન્દ્રિકા, ભાગ ૨ જો. ૫૧ રાસ

૧૨. **પ્રભાતગમન**, લાંબું વર્ણનકાવ્ય

૧૩. **Leaf and Flower**

૧૪. **The Rest-House of the Spirit**

કવિ મોટાલાલનાં પ્રતિકાવ્યો :

પ્રભાતનો તપસ્વી ... ... કિંમત રૂ. ૦-૪-૦

કુકકુટદીક્ષા ... ... ,, ૦-૪-૦

ગુજરાતી કવિતા અને અપદ્યાગદ્ય

ભજનિકા

કર્ત્તા

અરદેશર ફરામજી ખબરદાર

માઉંટ રોડ, મદ્રાસ

સંવત ૧૯૮૫ ઇ. સ. ૧૯૨૮

આવૃત્તિ ૧ લી

પ્રત ૧૦૦૦

મૂલ્ય (કાચું પૂઠું) રૂ. ૦-૧૪-૦

,, (પાકું પૂઠું) રૂ. ૧-૪-૦

મુદ્રક : કેશવ હ. શેઠ

મુદ્રણસ્થાન : ખડાયતા મુદ્રણકલા મંદિર, ચાર રસ્તા, અમદાવાદ

સતગુરુને ચરણે

(ધોળ)

એવા સતગુરુને ચરણે અમ શરણું સાંપડો,
    જેના શ્વાસે વહેતી પ્રભુની સતત સુગંધ ;
જેનાં લોચનમાં સરતાં તેજો બ્રહ્માંડનાં,
    જેણે માયાને બાંધ્યા કાયાના બંધ :
        એવા સતગુરુને ચરણે અમ શરણું સાંપડો ! ૧

જેણે અંગે ચોળી ભસ્મ કરી સંસારની,
    જેણે કંઠે ધાર્યો મૃત્યુતણો મણિહાર ;
જેની પાવડીએ રજ લાગી સાતે સ્વર્ગની,
    જેને પગલે પડતા મોક્ષ તણા ચીતાર :
        એવા સતગુરુને ચરણે અમ શરણું સાંપડો ! ૨

જેણે જીત્યા છે કિલ્લા કાયાના કોટિધા,
જેણે જીત્યા વાયુબાંધ્યા મનના મહેલ ;
જીતીને જીતાડી જાણે જે પરમાત્મને,
હીરો ઝળકાવે પથ્થરને પાડી પહેલ :
એવા સતગુરુને ચરણે અમ શરણું સાંપડો ! ૩

જેની ઉરગંગામાં અમૃત નિર્મળ નેહનાં,
જેને મુખસાગર ગરજે પળપળ પ્રભુગાન ;
જેનો આત્મા આતસ જેવો પાક ધગે સદા,
જેનું જીવન રંક, પરંતુ વિચાર મહાન :
એવા સતગુરુને ચરણે અમ શરણું સાંપડો ! ૪

ધારે ત્યારે દેવ ઉતારી દે જે સ્વર્ગથી,
ધારે ત્યારે માનવ મર્ત્ય ચઢાવે સ્વર્ગ :
એવા સતગુરુનો અદ્ભુત પારસમણિસ્પર્શ હો,
ફૂટો અમ મટ્ટીમાં પ્રભુજ્યોતિનાં ભર્ગ !
એવા સતગુરુને ચરણે અમ શરણું સાંપડો ! ૫

આલાપ

"સમરને શ્રીહરિ, મેલ મમતા પરી,
જોને વિચારીને મૂળ તારું:
તું અલ્યા કોણ ને કોને વળગી રહ્યો,
વગર સમજે કરે મારું મારું."

—શ્રી નરસિંહ મહેતા

ભરતખંડમાં તમામ તત્ત્વજ્ઞાનનો સાર આ ઉપર ઉતારેલી ગુર્જર આદિકવિ **નરસિંહ** મહેતાની ચાર પંક્તિઓમાં આવી ગયો છે. અનાદિકાળથી માનવજાતિ પોતાના મૂળની ખોજ ચલાવી રહી છે, અને અનંતકાળ સુધી એ ખોજ ચાલુજ રહેશે. કવિઓ અને તત્ત્વજ્ઞાનીઓ પૂર્વના હો કે પશ્ચિમના હો, પણ તેઓને આ આત્મ-મંથનનો પ્રશ્ન સદાય અપૂર્વતામાં અને સનાતનતામાં ગુંચવનોજ રહ્યો છે.

પ્રકૃતિ અને પુરુષની લીલાથી ઉદ્‌ભવેલું આ બ્રહ્માંડ ચાહે તેટલું વિશાળ અને અનંત હો, પણ મનુષ્ય તો પોતાની આંખની કીકીમાં ને કલ્પનાના અણુમાં સમાવી દેવાની હામ ભીડે છે. એ લીલાનું સૌન્દર્ય સદાય તેને આકર્ષી રહ્યું છે. તત્ત્વજ્ઞાનીઓ અને વિજ્ઞાનીઓ પોતપોતાને માર્ગે એ સૌન્દર્યનું પૃથક્કરણ કરતા રહ્યા છે, ત્યારે કવિઓ એ સૌન્દર્યનાં ગાન કરતા કરતા તેનું રહસ્ય પોતાની કલ્પનાની અણીથી ઉકેલતા તેમાં પોતાના હૃદયભાવને અનેકવિધ રેડે છે. જે સત્ય અંતરમાંથી બહાર પથરાયલું છે, તે પાછું એવી રીતે અંતરમાંજ સમાય છે.

ભારતખંડની તમામ ભાષાઓની કવિતામાં દેવપૂજા, દેવકથા અને દેવરહસ્ય એ મુખ્ય વિષયો છે. આ દેશ પોતાના સંસાર કે સમાજની તમામ પ્રવૃત્તિઓને ધાર્મિક દૃષ્ટિથીજ જોતો અને કસતો આવ્યો છે, એટલે કવિતાના વિષયમાં પણ એ ધાર્મિકતા પ્રાધાન્ય ભોગવે, એમાં કાંઇ આશ્ચર્ય નથી. અને કવિ તો પયગમ્બર છે, પ્રભુનો સંદેશવાહક છે; એટલે તેના તો શબ્દેશબ્દમાં એ ધાર્મિકતા ઝળકે છે. માનવજાતિના ઊંડા અંતરોદ્ગાર કવિમુખેજ રંગાઇ ઘડાઇને પ્રકાશ પામે છે, તો એ અંતરોદ્ગારનો ઊંડો રણકો કવિહૃદયમાં સહજ આંદોલન ઉત્પન્ન કરે છે. આ કાવ્યપુસ્તકનું આટલુંજ પ્રસિદ્ધિકારણ બસ છે.

આ સંગ્રહમાંનાં કાવ્યો–ભજનો બહુ ભાગે તીવ્ર વેદનાકાળમાં લખાયાં હતાં, અને પ્રસંગવશાત્ એવાજ કર્મસંજોગે આ નાનો 'આલાપ' પણ પથારીમાં જ લખાય છે. એ કાવ્યોમાં મારા હૃદયમાં ઉદ્ભવેલા ઊંડામાં ઊંડા ભક્તિભાવનું મંથન થયલું છે, તેમજ મારા જીવનમાં થયલા કેટલાક આધ્યાત્મિક અનુભવો એમાં સમાયલા છે. એ કાવ્યોના સર્જનકાળનો આનંદ અનિર્વચનીય છે. નરસિંહ મહેતાને શ્રી કૃષ્ણનાં દર્શન થયાં હતાં, એ વાત અશ્રદ્ધાવાન્ જગત નહીંયે માને, પણ એક ઘડી એવાં પ્રભુદર્શન પામીને હું ધન્ય બન્યો હતો. એ ઘડીનું આછું વર્ણન "પધરામણી" કાવ્યમાં છે. એ આનંદનું કિંચિત્ અમીબિંદુ વાચકના હૃદયમાં તેના પોતાના ધન્ય સંસ્કાર પણ જગાડી શકશે, તો આ કાવ્યો પણ સફળતા પામશે.

માઉંટરોડ, **મદ્રાસ,**

અરદેશર ફરામજી ખબરદાર

તા. ૧૫ મી નવેમ્બર ૧૯૨૮

અનુક્રમણિકા

આ પુસ્તક નીચેનાં સ્થળેથી મળશે :—

૧. કર્ત્તા પાસેથી,
માઉન્ટ રોડ, **મદ્રાસ**

૨. જદુરાય ડી૦ ખંધડીઆ
જન્માષ્ટમી બીલ્ડીંગ, ખેતવાડી મેઈનરોડ
મુંબઈ

૩. ખડાયતા મુદ્રણકલા મન્દિર
ચાર રસ્તા, **અમદાવાદ**

ભજનિકા

૧

ભક્તિ

રસસ્થાપના

(રાગ કાફી-તાલ લાવણી) *

પાય પડું અમી આપો રે,
જગતનાથા !
પાય પડું અમી આપો ! —(ધ્રુવ)

તારક ચંદ્ર ઝગે આકાશે,
કોટિ પ્રભાકર જ્યોતિ પ્રકાશે :
વિશ્વ વિમળ પ્રભા વ્યાપો, વ્યાપો, વ્યાપો રે !
જગતનાથા !
પાય પડું અમી આપો ! —પાય૦ 1

* " દાસ પરે દયા લાવો રે,—" એ રાહ.

બાળક અજ્ઞ પડયાં અંધારે,
જ્યોતિથકી જગ વલખાં મારે :
આંજો અમી, એ તમ કાપો, કાપો, કાપો રે !
જગતનાથા !
પાય પડું અમી આપો ! —પાય૦ ૨

ઘનઘુમ્મટના પડદા ઘેરા,
ધોધ ફૂટે ક્યમ ચંદની કેરા ?
હૃદયે હૃદયે રસ થાપો, થાપો, થાપો રે !
જગતનાથા !
પાય પડું અમી આપો ! —પાય૦ ૩

૧

રસગાથા

(રાહ–'ગિરધારી રે'–તાલ દાદરો)

આવો સંત સંત હો !
    નયને ભરૂં હું મારા નાથને,
    એના સતિયા સૌ સંતના સાથને :
લાવો તંત તંત હો !
    તંતે બંધાવું બેઉ હાથને,
    જોડું ભજવા સદા જગનાથને.— આવો૦

    થાય ચમક ચમક વીજ મેઘાડંબરે રે :
    ગગડે ઘન, ચઢાવ્યું ચાપ શું વિશ્વંભરે રે :
    ઝરે મોતી મોતી રસિક વ્યોમઅંબરે રે :
મારે પંથ પંથ હો,
    અમીરસ રસાવે દિનરાતને :
    સીંચે તારા ને પુષ્પની બિછાતને :
આવો સંત સંત હો,
    નયને ભરૂં હું મારા નાથને,
    એના સતિયા સૌ સંતના સાથને.

એની સૂર્ય ચંદ્ર આંખે તેજ ફૂટતાં રે,
એને હ્રદય તેજપુષ્પ આભ લૂંટતાં રે,
એને પલક પલક અમૃતઝરણુ છૂટતાં રે :
મનુજ ચંત ચંત હો,
ભરી છે અમર એ રસગાથને :
એવા દિલભર વસાવું જગનાથને :
આવો સંત સંત હો,
નયને ભરૂં હું મારા નાથને,
એના સતિયા સૌ સંતના સાથને.

ભજ મન !

(રાગ કાફી—ત્રિતાલ)

ભજ મન ! દુખભંજન ભગવાન !

એક, અખંડ, અમર, અવિનાશી,
પ્રભુ એ પ્રેમનિધાન :
ભજ મન ! દુખભંજન ભગવાન ! —(ધ્રુવ)

અણગણ ગુણ સાગર રહે ગાઈ,
વનવન પવન કવન રહે વાઈ ;
પળપળ, ક્ષણક્ષણ, એમ નિરંતર
કર એનાં ગુણગાન !
ભજ મન ! દુખભંજન ભગવાન ! ૧

તૃષ્ણા કેરા તરલ તરંગે
નાચી રહ્યું તું વિધવિધ રંગે :
પલકે તુજ પરપોટો ફૂટે,
નવ રહે નામનિશાન :
ભજ મન ! દુખભંજન ભગવાન !

આપ સુગંધ વિના ગુલ કેવું ?
છે પ્રભુનામ વિના મન તેવું :
ગુલ સમ પ્રભુ પ્રભુ પમર સમર તું,
રજરજ બન ગુલતાન,
ભજ મન ! દુખભંજન ભગવાન ! ૩

મીન રહે પાણીમાં પ્યાસી,
એવી ફોગટ છોડ ઉદાસી :
રસનાને અમીરસ દઇ એનો
પામ અદલ રસદાન !
ભજ મન ! દુખભંજન ભગવાન ! ૪

૭

લગની

(રાગ કાફી–ત્રિતાલ) *

લગની ન કેમ લાગી રે,
ઓ પ્રભુ ! તારી લગની ન કેમ લાગી રે ?
લગની ન કેમ લાગી, રાગી હો કે હો વેરાગી ;
ભવે કોની ભીડ ભાગી રે ?
ઓ પ્રભુ ! તારી૦

સારો છે સંસાર સૂતો, સપનાંમાં રહે વગુતો
પ્રભુ શોધે પ્રભુ ત્યાગી રે !
ઓ પ્રભુ ! તારી૦

દીઠું તેણે મીંચી આંખો, ઊડ્યાં તેણે ઢાળી પાંખો ;
સુણ્યું તેને વાણી વાગી રે :
ઓ પ્રભુ ! તારી૦

સૂતાનો સંસાર સારો, આભને તે ક્યાં છે આરો
ઊડ્યા જેણે જોયું જાગી રે ;
ઓ પ્રભુ ! તારી૦

પ્રભુ જે આવાસે રહ્યો, પ્રભુ જેના શ્વાસે વહ્યો,
તે અદલ બડભાગી રે !
ઓ પ્રભુ ! તારી૦

---

* "મુખડાની માયા લાગી રે," એ મીરાંબાઇના પદની રાહ.

શોધ

(રાગ ખમાચ–તાલ દીપચંદી)

ચરણ તજી, પ્રભુ ! ક્યાં જવું મારે ? (ધ્રુવ)

વનવન ઢૂંઢ્યાં, જગતજન ઢૂંઢ્યાં :
કોઇ ન બોલે છુપાયો તું ક્યાં રે :
ચરણ તજી૦

પળપળ દોડ્યો જ્યાં જોઇ તુજ છાયા,
જાઉં ધરવા ત્યાં ઊડે, ફર હારે :
ચરણ તજી૦

ફૂલ કરમાય, પવન જાય સરકી :
જે જે ધરૂં તે વિલાતું ફુંકારે :
ચરણ તજી૦

રજની ઊડે ને દિવસ જાય ડૂબી :
એ ડૂબતાં ! પ્રભુ મુજને શું તારે ?
ચરણ તજી૦

રખડી ભમી પ્રભુ ! શરણે હું આવ્યો ;
અધમ ઉધારણ તુંજ ઉદ્ધારે !—
ચરણ તજી પ્રભુ ! ક્યાં જવું મારે ?

દોટ

(રાગ ભૈરવી—દાદરો)

* હું તો ભાગ્યો ભાગ્યો દૂર જાઉં રે,
હરિ ! તુંથી ભાગ્યો ભાગ્યો દૂર જાઉં :
દોડી દોડી થાકી હું ઠોકર ખાઉં રે,
હરિ ! હું તો ભાગ્યો ભાગ્યો દૂર જાઉં.—(ધ્રુ)

તગતગતાં તેજ તારાં છોડયાં જગછાપરે,
તાપે તાપે હું અકળાઉં :
પરતું મૂકયું મેં આ ઊંડા અંધારમાં,
ત્યાં યે હું આ ગુંગળાઉં રે !
હરિ ! તુંથી ભાગ્યો ભાગ્યો દૂર જાઉં. ૧

પૃથ્વી ઉપર હું આવી પડ્યો આ,
જાણે જઇ છાનો છુપાઉં :
અણુમાંથી આંખો તારી શોધી લે મુજને,
સહેજે હું તો સપડાઉં રે !
હરિ ! તુંથી ભાગ્યો ભાગ્યો દૂર જાઉં. ૨

---

* ફ્રાન્સિસ ટોમ્સનના " The Hound of Heaven " નામના કાવ્યપરથી સૂચિત, આ તેગજ પાછળનું " ફેરો " નામનું કાવ્ય. પરમાત્માનો પ્રેમ આત્માને કદી છોડતો નથી, એ મૂળ ભાવની જ છાયા આ બંને કૃતિઓમાં લીધેલી છે. બાકીની કલ્પના ને રચના નવીન છે.

રાતે હું દોડ્યો ને દિને હું દોડ્યો,
દોડી દોડી ગભરાઉં ;
આંખે મોટાં મોટાં આંસુઓ ટાંગી
ખૂણે હું જઈ સંતાઉં રે !
હરિ ! તુંથી ભાગ્યો ભાગ્યો દૂર જાઉં. ૩

કરી રમકડાંની સૃષ્ટિ હું મારી,
તેનાં સ્વપ્નમાંમાં સમાઉં ;
આવી તું દ્વાર ખોલે, ફુંકે ત્યાં વાયરો ;
પડતી એ સૃષ્ટિમાં દબાઉં રે !
હરિ ! તુંથી ભાગ્યો ભાગ્યો દૂર જાઉં. ૪

ઓ રે બચાવો મને કુદરતનાં બાલુડાં !
આને તે કેમ હું ચૂકાઉં ?—
કોઈ બચાવે છુપાવે મને નહીં,
આખર નાચાર હું થાઉં રે !
હરિ ! તુંથી ભાગ્યો ભાગ્યો દૂર જાઉં. ૫

હસતો હરિ તું મારો ઊભો શું સામે ?
ફાટ્યો તૂટ્યો હું લજવાઉં;
જીવન આ મારૂં જરી દેની તું ઓઢવા,
ટાઢે હું આ થથરાઉં રે :
હરિ ! તુંથી ભાગ્યો ભાગ્યો દૂર જાઉં. ૬

" જીવન શું ઢાંકું, મારી દયા લે ઓઢવા !
પૂઠે પૂઠે હું તેથી ધાઉં ! "
ઓ રે હરિ ! એ મેં જાણ્યું ન પહેલે,
અંતે હવે પસ્તાઉં રે :
હરિ ! તુંથી ભાગ્યો ભાગ્યો ક્યાં જાઉં ? ૭

તગતગતાં તેજ તારાં છોડ્યાં મેં ત્યારથી
ટાઢે ને થાકે વિલાઉં :
લે લે, હરિ ! આ તારી દયાની હૂંફમાં !
દોડી દોડી હું ક્યાં જાઉં રે ?
હરિ ! તુંથી ભાગ્યો ભાગ્યો ક્યાં જાઉં ? ૮

બાળપ્રાર્થના

(રાગ કાલિંગડો-તાલ દીપચં)*

ઓ પ્રભુ ! ઝાંખજે, મુજને સદાય પાસ રાખજે !
હજો મારા ઉતારા, ન ન્યારા થજો ! -પ્રભુ !

હશે આ સૂર્ય ચંદ્ર તારકા તારા સદાના,
હશે ઉર ઘેરતા તુજ પ્રભાકિનારા સદાના:
હશે ખીલતા અમર વસંતના ક્યારા સદાના,
હશે ત્યાં સ્વર્ગના આનંદઓવારા સદાના—
અરે આ બાળ વિણ સૌ લાગશે ખારા સદાના !

દૃગ નાખજે, દયા દાખજે, જરી ભાખજે !—
ઓ પ્રભુ ! ઝાંખજે, મુજને સદાય પાસ રાખજે !

*"જો પીયા આવે ના, મોસે સહા દુખ જાય ના," એ "ભૂલ ભૂલઈયા" નાટકમાંના ગાયનની રાહ.

હારી જાઉં રે

(રાગ દેશ-તાલ ચતુશ્રજાતિ એક તાલ-કહારવો)*

હારી જાઉં રે હરિ ! ગુણ તુજ ગાતાં પાર ના રેં,
પામું પાર ના રે :
હારી જાઉં રે. (ધ્રુવ)

વિશ્વનાણ્યાં સહુ વૃક્ષ વસાવું,
પાને પાને કવિત લખાવું,
ગાઉં, ધૂન લગાવું, આવે સાર ના રે :
પામું પાર ના રે. ૧

શૂન્ય વિષેથી વિશ્વ ઉઠાડ્યું,
તિમિર વિષેથી તેજ ઉગાડ્યું,
વાટે પાડ્યું શબ્દ ફૂંકી ઓંકારના રે :
પામું પાર ના રે. ૨

ક્યાં ઉંચા તુજ સ્વર્ગમિનારા,
ક્યાં નીચા મુજ દેહકિનારા ?
ક્યાં તુજ તારા, ને મુજ દીપ દિદારના રે !
પામું પાર ના રે. ૩

* "વારી જાઉં રે સાંવરિયાં તોપે વારના રે,"-એ રાહ.

કેમ ગણું સાગરની રેતી ?
કેમ ગણું નભમ્હાર હલેતી ?
નેતિ નેતિ જ બોલ જડે ઉચ્ચારના રે !
પામું પાર ના રે. ૪

ખંડ ખંડ ઉઘડે મુજ સામે,
લાખ જીભો પણ લાખ કલામે
રટવા પામે રંગ ન તુજ દરબારના રે !
પામું પાર ના રે. ૫

તુંહિ તુંહિ કરતો રહે તંબૂરો,
ગુણ ગણતો હારે હરિશૂરો :
તૂટ્યા સૂરો તોય અદલ આધારના રે !
પામું પાર ના રે. ૬

ઓથ

(રાગ કાલિંગડો–ત્રિતાલ)

રાખ શરણુ તારે, પ્રભુ ! રાખ શરણુ તારે ! —(ધ્રુવ)

જગત જાણ્યું જોગવ્યું, ભૂંડું ભલું સૌ ભોગવ્યું ;
આખરે તો એક તુંજ છે મારે:
રાખ શરણુ તારે, પ્રભુ ! ૦

જગતને કીધું સગું, જનમભર મને ઠગું ;
તું વિના હું પામું સ્નેહ કયાં રે ?
રાખ શરણુ તારે, પ્રભુ ! ૦

ઓથ લઉં શું વ્યોમની, તારકો ને સોમની ?
સૂર્યની પ્રભા ન લાખ હજારે :
રાખ શરણુ તારે, પ્રભુ ! ૦

ચરણુ તુજ ધર્યાં હવે, જીવન ભર રસે નવે :
કવન કોડવરણુ અફલ હારે :
રાખ શરણુ તારે, પ્રભુ ! ૦

પાંખડી

(લાવણી)

મારો કર ધરની !
ડગમગ પગ મુજ ડોલે, હરિવર ! બળ અંતર ભરની !
મારો કર ધરની !—(ધ્રુવ)

થયો પ્રકાશ પ્રગટ તુજ ત્યારે
રહ્યું હૃદય મુજ સૂતું :
ભમ્યો ભટકતો અંધારે હું—
થયું થવાનું હતું :
મારો કર ધરની ! ૧

કાળ વીત્યો ને ઉઘડી આંખો,
ગઈ સપનાંની માયા :
સૂકાં સરવર દેખી તીર પર
હંસ પછાડે કાયા :
મારો કર ધરની ! ૨

ઝળતા સૂરજ લાગે ઝાંખા,
જોઈ જોઈ આંખો ચોળું :
ચંદ્રે અગન ઝરે ને તારા
લાગે ભૂતડાં - ટોળું :
મારો કર ધરની ! ૩

પાછળ ઊંચી આડ કરાડો,
આગળ ઊંડી ખીણો :
હરિવર ! મારો કર ધર, હું તો
જુગજુગનો બળહીણો :
મારો કર ધરની ! ૪

એકલડો થળથળ હું અથડું,
પળપળ અકલ દુભાતી :
પકડું તારી પાંખડી, હરિ ! ત્યાં
ગજગજ ફૂલે છાતી !
મારો કર ધરની !

ડગમગ પગ મુજ ડોલે, હરિવર !
ભગ અંતર ભરની ! ૫

શિખર

(રાગ માઢ–તાલ લાવણી અથવા હીંચ) *

પ્રભુ, તારે શિખરે હું કેમ કરી આવું રે,
હું આ ખીણે પડ્યો અથડાઉં:
પંથ તારો તે ક્યાંથી પડાવું રે,
હું તો ખૂણે ખૂણે અટવાઉં. —(ધ્રુવ)

જ્યાં જ્યાં હું જાઉં, જ્યાં જ્યાં ઝૂકાવું,
ત્યાં ત્યાં હું ઠોકર ખાઉં:
કાળા અંધારમાં કાંઇ સુઝે નહીં,
પૂછી પૂછી પછડાઉં રે—
હું આ ખીણે પડ્યો અથડાઉં. ૧

કાદવ ને કાંટા પાયે ભરાતા,
કાઢી કાઢી થાકી જાઉં:
હાથ લંબાવું તોય કોઇ ન ધારે,
નીચે પડી પટકાઉં રે—
હું આ ખીણે પડ્યો અથડાઉં. ૨

---

* " મન માયાના કરનારા રે, "—એ રાહ.

પિતા ! ઓ દાતા ! દુઃખીના ત્રાતા !
હીણો અધીર અકળાઉં,
ખોટી આ આંખનાં પડળ ઉઘાડો,
જોતાં હું પંથ તુજ ધાઉં રે—
હું આ ખીણે પડ્યો અથડાઉં. ૩

ઉઘડે જ્યાં જ્યોતિ, આંખો રહે રોતી,
તારી કૃપાએ હું ન્હાઉં:
ક્યાંની તે ખીણુ ને ક્યાંનાં અંધારાં ?
અદલ સવારાં ગાઉં રે—
પ્રભુ ! તારે શિખર ક્યારે આવું ? ૪

લૂંટારા

(ગરબી)

મને લૂંટી ચાલ્યા લૂંટારા રે,
શું જોઇ રહ્યા નાથ મારા રે ?—(ધ્રુવ)

મારા દિલની દોલત લૂંટી રે,
લીધાં ચિત્તનાં ચિંતવન ચૂંટી રે,
મારી નવલખ આશા ઝૂંટી રે,
મારા સુખના આવ્યા આરા રે,
આવો, વહાર કરો નાથ મારા રે ! —મને લૂંટી૦

મને તનતન તણખા ઊઠે રે,
મારા શિરમાં શણકા ફૂટે રે,
મારી પળપળ નાડી તૂટે રે :
મારે અંગ ધખે અંગારા રે,
હજી જોઇ શું રહો નાથ મારા રે ? —મને લૂંટી૦

મને દિનભર સૂરજ તાવે રે,
મને શૃંગે ચંદ્ર ડરાવે રે,
મને અભ્રે નભ ગુંગળાવે રે,
તીણા ભાલા ભોંકે તારા રે :
ઝટ ધાજો હો નાથ મારા રે ! —મને લૂંટી૦

મારે હૃદયે દુશ્મન પેઠા રે,
પાકું પાકું પણ થાય એઠા રે,
થાકી પડતા કર મુજ હેઠા રે :
મારા ડગતા પ્રાણુમિનારા રે,
આવો, સાહોની નાથ મારા રે ! —મને લૂંટી૦

ખમું હરદમ એવી હલાકી રે ;
રહ્યું એક અલખધન બાકી રે,
રાખ્યું મેં મુજ પ્રાણે ઢાંકી રે :
રાખો આટલું રાખણુહારા રે,
હવે ધાજો હો નાથ મારા રે !—

આ શું જોઈ રહ્યા નાથ મારા રે ?
મને લૂંટી ચાલ્યા લૂંટારા રે !

મરજીવો

(રાગ સિન્ધા–કાનડો–દીપચંદી)

ઓ પ્રભુ ! લે તું દાદ અમારી,
આ ભવસાગરે કર પારી !—ઓ પ્રભુ ! ૦

ભવસાગર આ અનહદ શોરે,
શોરે હદે ડરતું દિલ હારી :
ઓ પ્રભુ ! ૦ ૧

પહાડ સમાં જ્યાં ઉછળે મોજાં,
એકલ પ્રાણ શું રહે કર મારી ?
ઓ પ્રભુ ! ૦ ૨

ચોગમ મસ્ત પવન જ્યાં ફૂંકે,
આફત આવી પડે અણધારી :
ઓ પ્રભુ ! ૦ ૩

ધ્રુજે ધરા, નભ ડગમગ ડોલે,
પળપળ ચપળા કરે ચમકારી :
ઓ પ્રભુ ! ૦ ૪

હદ બેહદ પ્રભુ ! જળ તુજ ઘૂમે:
કો મરજીવા પડ્યો તરે તારી :
ઓ પ્રભુ ! ૦ ૫

તુજ સાગર આ બ્રહ્મરસભરિયો :
એક પ્રભુનામ અદલ લે ઉગારી !
ઓ પ્રભુ ! ૦ ૬

આધાર

(રાગ જિલ્લા—ઝીંઝોટી—ત્રિતાલ) *

પ્રભુશરણ વિણ કોણ ઉગારે ?
હૈયું પળપળ હારે રે. — (ધ્રુવ)

ઘોર પવનમાં રજની ઘોરે,
ચપળા ખુબ ચમકારે રે ;
ગગને કડકડ થાય કડાકા ;
હૈયું ધબકા મારે રે.
પ્રભુ શરણ વિણ૦ ૧

પર્વત જેવાં ઉછળે મોજાં,
નાવ ગળે ચોધારે રે ;
દોરે સુકાની લાખ કળે પણ
ડુબે નાવ કિનારે રે.
પ્રભુશરણ વિણ૦ ૨

* " પિયા કે ચિત બિન પ્રીતમ પ્યારે "—એ રાહ.

મહાસાગરના મરજીવા પણ
    ડરતો બંદર બારે રે :
નાવિક વિણ કો માર્ગ બતાવે ?
    ખડકાં ડારે ડારે રે.
        પ્રભુશરણ વિણ૦ ૩

ઓ પ્રભુ ! તુંજ સુકાન અમારૂં,
    નાવિક તુંજ અમારે રે :
ભવજળમાં અમ નાવ અદલ આ
    પ્રભુ તારે આધારે રે !

પ્રભુ શરણ વિણ કોણ ઉગારે !
    હૈયું પળપળ હારે રે. ૪

આરો

(રાગ પીલુ–તાલ દીપચંદી) *

માફ કરો, પ્રભુ ! હું ગુણહીણો,
ઊભો રહું અહીં કયમ મદભીનો.— (ધ્રુવ)

ગુણમાં તો ગુણ તારાં ગાન કર્યાના,
જીવન આ તુજ પાદ ધર્યાના. માફ કરો૦

માનવના ગુણ માનવ મૂલે,
લાખ ગુણો તુજ પાસ શું ફૂલે ? માફ કરો૦

નહીં અમ પ્રાણ કે નહીં અમ મટ્ટી :
ધગધગતી અમ પાપની ભઠ્ઠી. માફ કરો૦

આજ ઉગી સહુ કાલ વિલાતું,
એકજ આ તુજ તેજે સમાતું. માફ કરો૦

માફ કરો બકવાદ અમારો,
અદલ પ્રભુ ! તુંજ છે અમ આરો ! માફ કરો૦

* " ઈસ તન ધનકી કૌન બડાઈ "–એ રાહ.

ઇશ્વરેચ્છા

(રાગ બિહાગ–ત્રિતાલ)

નાથ ! તું રાખે તેમ રહું :
ભક્તિ સતત કરવા તુજ પળપળ
દુઃખ અનંત સહું :
નાથ ! તું રાખે તેમ રહું.— ધ્રુવ

કદી કર પામે મધુર કુસુમ કે
કદી કર અનલ ગ્રહું :
માનવનું નહીં થાય ચહ્યું કંઇ :
તારૂંજ ચાહ્યું ચાહું :
નાથ ! તું રાખે તેમ રહું. ૧

ઘટઘટની તું જાણે કથની,
હું શું વિશેષ કહું ?
તું કરનારો વિશ્વ સભરનો,
નહીં પામર જન હું :
નાથ ! તું રાખે તેમ રહું. ૨

રજની દિનનું ચક્ર ફરે ત્યમ
સુખદુખ એક લહું ;
તુજ ભવસાગરમાં હું ગાગર
તરતી ડુબતી વહું :
નાથ ! તું રાખે તેમ રહું. ૩

તારી કૃપાનાં આંસુ ધુએ ત્યાં
હું ભરજન્મ દહું ;
એકજ તુજ ચુંબનને માટે
અદલ ધગું નિત હું !
નાથ ! તું રાખે તેમ રહું. ૪

•

કરુણા

(રાગ કારી–તાલ ત્રિતાલ) *

મને પળપળ તેં રોવરાવ્યો રે ઓ નાથ, ક્ષમા !
છલછલ નયને નવરાવ્યો રે ઓ નાથ, ક્ષમા !
—મને પળ૦ (ધ્રુવ)

દિશદિશ ઘેરી આવે, બધું નભ ભરી લાવે,
તારી વીજ ચમકાવે ઝળહળતી ;
ઘનઘન ગગડાવે, તનતન તણખાવે,
તારી સ્મૃતિ સણકાવે દિલ જળતી :
આ શી તારી સરસર ધારે મુજ ઉરદ્વારે
આવ્યો રે ઓ નાથ, ક્ષમા !
મને પળપળ તેં રોવરાવ્યો રે ઓ નાથ, ક્ષમા ! ૧

તારાં તીર તીર છૂટે, મારો ગઢ બંધ તૂટે,
તારી રેલ રેલ ફૂટે ખળખળતી :
મારું બળ બધું ખૂટે, મારી આશ રોળી લૂંટે,
મારી શ્રદ્ધા પડે ઊંડે ટળવળતી :
આ શી તારી નરી અમીકરુણા, ભરી ભરી ઝરણાં,
લાવ્યો રે ઓ નાથ, ક્ષમા !
મને પળપળ તેં રોવરાવ્યો રે ઓ નાથ, ક્ષમા ! ૨

* " મને બ્હીવીને ભરમાવી રે મા, કેમ કરું "—એ " ભોજ ભૂલ " નાટકમાના ગાયનની રાહ.

માપ

(રાગ ભૈરવી–તાલ ત્રિતાલ અને દીપચંદી)

દિલનાં દઝાડિયાં દાઝીએ, નાથજી !
દિલનાં દઝાડિયાં દાઝીએ :
પળમાં રીઝાવિયાં રાચીએ, નાથજી !
પળમાં રીઝાવિયાં રાચીએ ! —(ધ્રુવ)

તુજ પાકને અહીં પાકવા તું તાપનો કહિયે,
અમીધારથી એ તાપને ફરી કાપતો કહિયે ;
ભૂકંપ જેવો ક્રોધ પણ તુજ વ્યાપતો કહિયે,
ના જાણીએ તું કેમ લેતો આપતો કહિયે :
ઓ નાથ ! તું અમ માપથી ના માપતો કહિયે !

દિલનાં દઝાડિયાં દાઝીએ, નાથજી !
દિલનાં દઝાડિયાં દાઝીએ :
પળમાં રીઝાવિયાં રાચીએ, નાથજી !
પળમાં રીઝાવિયાં રાચીએ !

એકતા

(રાગ જોગીઆ–ત્રિતાલ)

અકળ તુજ ગતિ રે,
    પ્રભુ ! સમજુ હું નહીં રતિ રે :
પરમ જગપતિ રે,
    પ્રભુ ! ચાલે નહીં મુજ મતિ રે. (ધ્રુવ)

છે તું બળિયો, છે તું મોટો,
    છે તું જગનો બાપ :
હું બસ જાણું ચાહી તુજને,
    વ્યર્થ અવર સંતાપ :
        અકળ તુજ ગતિ રે. ૧

જ્ઞાની શાસ્ત્રી શોધવા તુજને,
    કાપી કાપી જગ જોય :
ઓ પ્રભુ ! તું તો સભર ભરાયો,
    મારોજ છે તું તોય :
        અકળ તુજ ગતિ રે. ૨

ફૂલ સમું છે જીવન મારૂં,
ફૂલ સમો હું ચાહું :
પળપળ શ્વાસે પ્રેમ ભરી તુજ,
ફૂરી ખીલી કરમાઉં
અકળ તુજ ગતિ રે. ૩

શક્તિ ન માણે મર્મ હૃદયના,
જ્ઞાન ન જાણે પ્રેમ :
ધગધગતા રણમાં જે ઉગે તે
અમૃત જાણે શું એમ ?
અકળ તુજ ગતિ રે. ૪

નિર્ગુણ સગુણ કે દૃશ્ય અદૃશ્ય તું,
મારે શી પંચાત ?
હું છું તારો ને તું મુજ પ્યારો,
એજ મરમની વાત !
અકળ તુજ ગતિ રે. ૫

બંધન

(રાગ જોગીઆ-તાલ દાદરો)

તું ક્યાં નાસી જશે, મારા રસિયા ?
હવે તને છોડું નહીં પળવાર :
મારે હૈડે તને બાંધ્યો, રસિયા !
હવે તારી પરવા નથી તલભાર !—(ધ્રુવ)

બોલે મેં બાંધ્યો, કાલે મેં બાંધ્યો,
બાંધ્યો છૂટે નહીં કોય :
કોટિ કોટિ કંઇ કિરણે મેં બાંધ્યો :
સરકી ગયો તું તોય :
એક દોરી લાધી મને, રસિયા !
હવે તું ન છોડી શકે નિરધાર :
તું ક્યાં નાસી જશે, મારા રસિયા !
હવે તને છોડું નહીં પળવાર. ૧

અનહદ છે આકાશ આ તારૂં,
અનહદ તારૂં જોર :
તું બળિયાનો બળિયો ભલે, પણ
બાંધ્યો તને મુજ દોર :
મારો પ્રેમ પ્રચંડ છે, રસિયા !
તને લાગે કાચા સુતરનો તાર :
તું ક્યાં નાસી જશે, મારા રસિયા !
હવે તને છોડું નહીં પળવાર. ૨

સર્વ બ્રહ્માંડ ઉરે તુજ બાંધ્યાં,
મેં બાંધ્યો તને ઉરપાશ :
એ રે હૈડાના છે બંધ અનેરા,
ન તારે કંઈ છૂટવાની આશ :
હવે રસબસ થઇ જા, ઓ રસિયા !
તું ને હું તો એકજ ભીતર બહાર :
તું ક્યાં નાસી જશે, મારા રસિયા !
હવે તને છોડું નહીં પળવાર. ૩

વિનંતિ

(રાગ પીલુ–છલ્લા–તાલ ત્રિતાલ પંજાબી) *

વિનવું રે, મને છોડી ન દે, મારા નાથ !
જોડી રાખ સદા ઉર સાથ ; —વિનવું રે. (ધ્રુવ)

ભવભવમાં હું ન પામ્યો કદી તે
દીધું તેં આ ભવ માત્ર :
અમૃતબિંદુ ચખાડી મને તું
ઢોળી શું દે મુજ પાત્ર !
વિનવું રે. ૧

આજે હું આવ્યો આંગણે તારે :
બીજાં કશાં ઘરબાર ?
ચાંપી મને તુજ હૃદિયાની સાથે,
કહે ના દઉં કે વિસાર !
વિનવું રે. ૨

* " બતા દે સખી ! કૌન ગલી ગયો શ્યામ," એ રાહ.

હું નથી મંદિરે દર્શને આવ્યો,
　　કે હું આ લેઉં વિદાય ;
આવ્યો છું ક્યાં ક્યાંથી સરિતના જેવો
　　સમાવા સાગરમાંય :
　　　　　　　　વિનવું રે. ૩

કર તુજ તેજનું કિરણ અતૂટ તું,
　　કર તુજ પુષ્પસુવાસ ;
કર તુજ ગાનનો સુર મને તું,
　　કર તુજ શબ્દનો શ્વાસ !
　　　　　　　　વિનવું રે ! ૪

સૌનો છોડયો હું છટકીને છૂટું,
　　તારો છોડયો ક્યાં જાઉં ?
લે, લે, ઓ નાથ ! હું સિંધુનો મોજો
　　સિંધુમાંજ ઉછળી સમાઉં !
　　　　　　　　વિનવું રે ! ૫

દીપ

(રાગ ભૈરવી—તાલ ત્રિતાલ) *

દીપ દિલે સળગાવો, ઓ દેવા !
દીપ દિલે સળગાવો !— (ધ્રુવ)

અંધારા આકાશઉરે આ
કોટિક દીપ ઝગાવો ;
અંતર મુજ અંધાર રહ્યો ત્યાં
એક કિરણ ઉતરાવો !
ઓ દેવા ! દીપ દિલે સળગાવો ! ૧

છાયાં પડે પડ વાદળ ઘાડાં,
ભમતો હું ખાઉં ભૂલાવો :
એક પલકમાં ખલક ઝળુકશે,
જો તમ જ્યોતિ જગાવો :
ઓ દેવા ! દીપ દિલે સળગાવો ! ૨

* 'મંગલ મંદિર ખોલો, દયામય,'—એ રાહ.

આત્મહીરો મુજ રહે ઝંખવાયો,
    આંખ ઉરે ઉઘડાવો !
અંધતણાં આ પડળ ઉપાડો,
    નાથ ! હીરો ઝળકાવો !
    ઓ દેવા ! દીપ દિલે સળગાવો ! ૩

વાટ વણી ને તેલ પૂર્યું આ :
    જ્યોત અખંડ જળાવો !
અણહોલાતો એ દીપ સદાનો
    અદલ તમારો બનાવો !
    ઓ દેવા ! દીપ દિલે સળગાવો ! ૪

ચિનગારી

(રાગ જોગીઆ—ત્રિતાલ)

ચરણુ તુજ પડું રે,

હરિ ! ધાર હવે મુજ કર રે !

શરણુ તુજ વડું રે,

હરિ ! પાર ઉતાર સમર રે ! —(ધ્રુવ)

નિશદિન દિવ્ય પ્રકાશ પ્રજળતા

પલંગ તુજ જગપાટ :

એકજ તુજ ચિનગારી માટે

જોઉં સદા મેં વાટ :

ચરણુ તુજ પડું રે ! ૧

સૂરજે શોધી, સોમે શોધી,

શોધી તારક દીપ :

જાગ્રત શોધી, સ્વપ્ને શોધી—

હતી સદાય સમીપ :

ચરણુ તુજ પડું રે ! ૨

ગગનગુહા ને ઉરઉર ચમકે
    કોટિકિરણ ખદ્યોત :
તુજ સંદેશ અલખ જગ ભરતી
    રજરજમાં તે જ્યોત :
        ચરણ તુજ પડું રે ! ૩

જોતાં જોતાં ઝાંખ પડી ને
    ઢંકાયાં ઉરનેન :
વીજળી પડી ને થયા કડાકા,
    અજબ અલખની ઘેન !
        ચરણ તુજ પડું રે ! ૪

જ્યોત

(રાગ માઢ—તાલ ગઝલ-પશ્તો)

ઝીણી ઝીણી બળે ને ફરફરે
એક પ્રેમળ કોમળ જ્યોત :
ધીમી ધીમી ધ્રૂજે ને થરથરે
મારી પ્રેમળ કોમળ જ્યોત :— (ધ્રુવ)

કોટિ કોટિ કરૂં રક્ષા હું એની,
રાખું છુપાવી છેક :
ભરી ભરી હશે દુનિયા ભલે, મારૂં
રંકનું ધન આ એક રે :
મારી પ્રેમળ કોમળ જ્યોત. ૧

આવે વંટાળીઆ વાયરા ત્યાં
ઝુમી પડે એક પાસ :
દોડી ધરૂં માગે હાથ ત્યાં આડા ને
થાય અખંડ પ્રકાશ રે :
મારી પ્રેમળ કોમળ જ્યોત. ૨

ઝીણી ઝીણી થતી થાય ઝાંખુરી ને
જોતાં જણાય ન પંડ :
ઝૂમી પડું તેની પાસે હું, ત્યાં તો
ભડકે બળે તે અખંડ રે ;
મારી પ્રેમળ કોમળ જ્યોત. ૩

કેમ જીવું મારી જ્યોત વિના હું ?
કેમ હું રહું સદાય ?
કેમ રાખું મારા હાથ પવિત્ર હું—
એજ એ જ્યોતની છાંય રે ;
મારી પ્રેમળ કોમળ જ્યોત. ૪

ઝીણી હશે ઘણી જ્યોત એ મારી,
પણ કદી બનશે વિરાટ :
નાથ ! અખંડ જગાવજે, મને
એજ બતાવશે વાટ રે :
મારી પ્રેમળ કોમળ જ્યોત. ૫

ખોલો દ્વાર

(પીલુ–ત્રિતાલ) *

મંદિરિયાં નવ વાસો રે, ખોલો દ્વાર !
અંતરિયાં નવ ત્રાસો રે, ખોલો દ્વાર ! — (ધ્રુવ)

સાત સમુદ્ર ને નવખંડ ઘૂમ્યો :
તોય હું આતમપ્યાસો રે, ખોલો દ્વાર !
અરે ધગતા સહુ બાહ્ય વિલાસો રે, ખોલો દ્વાર ! મંદિરિયાં૦

અનહદ નાદ પણ ક્યાંય ન રણકે :
પગપગ નાખું નિસાસા રે ! ખોલો દ્વાર !
અરે ડગતો એ જગત તમાસો રે, ખોલો દ્વાર ! મંદિરિયાં૦

અધમ ઉદ્ધારણ, દુઃખીના તારણ !
દિલનો ક્યાં અંત્ય દિલાસો રે ? ખોલો દ્વાર !
હવે અહીંજ મુજ અંતરવાસો રે, ખોલો દ્વાર ! મંદિરિયાં૦

* " સાંવરીઆં મન ભાયો રે બાંકે યાર, "–એ રાહ.

૨

જ્ઞાન

દર્શન

(ઢાળ)

જાગી જાગી ઉરમાં જુગજુગ કેરી જ્યોત જો !
જેના નયનનયનમાં ઝમકે દીપ અનંત :
જેને અંગેઅંગ ફુવારા અમીના ફૂટતા,
એનાં દર્શન કરવા આવો જોગી સંત !
જાગી જાગી ઉરમાં જુગજુગ કેરી જ્યોત જો. ૧

પીધા સાગર જેણે દુખડાં કેરા દોહ્યલા,
લીધા જશ-અપજશના શિર પર ભવના ભાર ;
દીધાં દુનિયાને મઘમઘતાં દિલનાં ફૂલડાં :
આવો, આજે એની ચઢો અસ્વારી ભાર !
જાગી જાગી ઉરમાં જુગજુગ કેરી જ્યોત જો. ૨

પળપળ ધોતી જગનાં પાપ જીવનની જાહ્નવી,
પળપળ છૂટે હૈયાથી અમૃતની સેર :
જાગી જાય અંધારે ઝુકતા દિલના દીવડા,
આવો, આજે એને આંગણ આનંદભેર !
જાગી જાગી ઉરમાં જુગજુગ કેરી જ્યોત જો. ૩

ફાટે કાળાં આભ અને અજવાળાં ઉઘડે.
    ચોગમ ધસતાં આવે ચેતનનાં રસપૂર :
જાગી ખીલે ત્યાં જીવનની સોળે પાંખડી :
    આવો, આવો, એવાં ભરીએ નયને નૂર !
        જાગી જાગી ઉરમાં જુગજુગ કેરી જ્યોત જો. ૪

ઉતરી પડશે પડદા રજની જેવા મોહના,
    જડશે આત્માને અરુણાં મોંઘાં કલ્યાણ ;
પગમાં પડશે પગલાં પ્રાણે તેજોદેવનાં :
    આવો, લઇએ જીવનભરની એ રસલ્હાણ :
        જાગી જાગી ઉરમાં જુગજુગ કેરી જ્યોત જો :
        માગી માગી લેજો જુગજુગ કેરી ઓથ જો ! ૫

પ્રભુના પ્રણકારા

(ગરબી)

ફરો, ફરો રે પાછાં ઓ મારાં બાળ !
    પ્રભુ તે શું કહેશે રે ?
તોડી ચાલ્યાં ક્યાં આ પુણ્ય કેરી પાળ ?
    પ્રભુ તે શું કહેશે રે ? —(ધ્રુવ)

જુગજુગ જૂનું ઝીલે ઝૂલતું જગત આ :
    જુગજુગ ખીલે એની વાડી રે :
જુગજુગ જૂનાં એનાં પુણ્યો પાંગરતાં,
    જશો શું પલકે એ સૌ પાડી ?
        હો ! પ્રભુ તે શું કહેશે રે ? ૧

રૂપલા સાગરમાં સોનલા કો બેટ શા
    શોભે સંસાર મનુકુલના રે,
આંધી ચઢાવી, એની દિશદિશ ફુંકાવી,
    જશો શું કરી એને ધૂળના ?
        હો ! પ્રભુ તે શું કહેશે રે ? ૨

ખીલી વસંત મોંઘી અનંત આનંદ શી,
    ખીલ્યાં છે ફૂલ ઉગી ડગલે રે :
દેવોના શ્વાસ જેવા પમરે પરાગ ત્યાં
    જશો શું વેડી ડગલે ડગલે ?
        હો ! પ્રભુ તે શું કહેશે રે ? ૩

પ્રભુએ કહ્યું છે : મારૂં વસુધા કુટુંબ આ,
હું જ છું સૌની સ્નેહગ્રંથી રે :–
ધર્મને નામે આજે ગ્રંથી એ તોડી
થશો શું ધર્મી દ્વેષપંથી ?
હો ! પ્રભુ તે શું કહેશે રે ? ૪

ગંગા યમુના જેવાં સ્નેહ ને સત્યનાં
ઉતરે છે પુણ્યજળ જગમાં રે ;
ડહોળી એ તીર્થ મોંઘાં પ્રભુના નિવાસનાં
પડશો શું કર્દમના ઢગમાં ?
હો ! પ્રભુ તે શું કહેશે રે ? ૫

દિનભર જોતી બધું ભાનુની આંખડી,
જોતા જો રાતભર તારા રે,
પળપળ આવી અદ્દશ્ય આત્મા જગાડતા
હૈયે શું નથી ધબકારા,
કે પ્રભુ તે શું કહેશે રે ? ૬

અજ્ઞાન

(રાગ ભૈરવી—તાલ દાદરો)

હું શું બોલું હવે, કિરતાર !
ના'વે કાળ ફરી નિરધાર. —(ધ્રુવ)

આવી તેણે મુજ પાસ કંઇ માગ્યું,
લાગ્યું ખરૂં નહીં લેશ ;
પોલાં આકાશનાં સ્વપ્ને પડી હું
જોતો ત્યાં માયાના વેશ :
મેં ન કીધો કશો ઉચ્ચાર,
તેને દેખાડ્યું મેં મુજ દ્વાર.
હું શું બોલું હવે, કિરતાર ! ૧

આવ્યો સવારે ને આવ્યો તે સાંઝે,
આવ્યો બપોરે ને રાત :
હું તો તુમાખીમાં રહેતો મુસ્તાક ત્યાં—
એ તે શી રોજ પંચાત :
મેં ન કીધી કશી દરકાર,
સુણાવ્યા બોલ તેને બેચાર.
હું શું બોલું હવે, કિરતાર ! ૨

બળતાં આંસુડાંમાં આવ્યો તે પાછો,
દુઃખે ને શોકે ફુમેલ ;
હું મુજ લક્ષ્મી શું રમતો ત્યાં રંગે,
આ તો નકફટના ફેલ :

અંતે કીધો મેં ક્રોધે પુકાર,
ત્યાંથી કાઢી મૂક્યો તેને બહાર.
હું શું બોલું હવે, કિરતાર ! ૩

ચાલ્યો ગયો તે : ખૂણે પડેલી
તુંબી જડી તેની ત્યાંહિં :
હાય રે ! પ્રભુ એ તો આવ્યા'તા આંગણે !
મેં ન જાણ્યું કંઈ કાંઈ !
મારો છૂટી પડ્યો અવતાર :
ના'વે નાથ હવે મુજ બાર ?

હું શું બોલું હવે, કિરતાર !
ના'વે કાળ ફરી નિરધાર ? ૪

વિયોગકથા

(રાગ પીલુ–ઝુલ્લા–ત્રિતાલ–પંજાબી) *

કથા એ પ્રભુ ! કોણ કથી ગયો આમ ? (ધ્રુવ)

અક્ષર ખૂટ્યા, શબ્દ વછૂટ્યા,
ખૂટ્યા વિચાર તમામ.— કથા એ૦

તંતનો અંત કો સંત ન પામ્યા,
પીર પેગંબર નામ— કથા એ૦

નવલખ તારા લખી લખી હાર્યા,
અકથ રહ્યા એ કલામ— કથા એ૦

પડપડ બોલે ધરણી ભૂગોળે,
બોલે ન બોલ વિરામ— કથા એ૦

અંડ ને પિંડના ખંડ થયા ક્યાં,
ક્યાં ધૂળ ને સ્વરધામ ?— કથા એ૦

એક અકથ્ય તું, એકજ સત્ય તું :
મૌન અકલ અભિરામ !— કથા એ૦

*" બતા દે સખી ! કૌન ગલી ગયો શ્યામ, "—એ રાહ.

કેડો

(રાગ ભૈરવી—તાલ દાદરો)

મારો કેડો ધરે કિરતાર રે,
જોની, મારો કેડો ધરે કિરતાર !
મને છોડે નહીં પળવાર રે,
જોની, મારો કેડો ધરે કિરતાર ! — (ધ્રુવ)

ભાગ્યાં પ્રભાભર ભુવન તે એનાં
છોડ્યાં મેં દૂર પેલી પાર ;
તારા, વાદળ ને વીજળીથી સરતો
કીધો મેં ધરાસંચાર રે :
જોની, મારો કેડો ધરે કિરતાર ! ૧

ભૂમિ ઉપર ભય પામું હું ભારી,
એ છે પ્રપંચી અપાર :
જ્યાં જ્યાં હું જાઉં ને જે જે કરું તેમાં
આવે એનોજ પડકાર રે :
જોની, મારો કેડો ધરે કિરતાર ! ૨

માતાની ગોદમાં છૂપાઉં ત્યાં ઉરથી
આવે એના ધબકાર :
રમતો પડું તો ત્યાં અણદીઠો હાથ એનો
નીચે મૂકે નિરધાર રે :
જોની, મારો કેડો ધરે કિરતાર ! ૩

ઝૂઝતી જુવાનીમાં હૈયું ઝૂકાવું,
ઘૂમું વસંતને બહાર :
જે જે ધરૂં તે વિલાય મારા હાથમાં,
ફૂંકે એ સૌમાં ફૂંકાર રે,
જનની, મારો કેડો ધરે કિરતાર ! ૪

રાખ મને, રાખ મને, રોજ એવું વિનવે .
રાખું હું કેમ એને વાર ?
એને રાખું તો ના બીજું રખાય કંઈ,
ડરતો રહું દિલમોઝાર રે :
જનની, મારો કેડો ધરે કિરતાર ! ૫

ક્યાં છે વસંત, ને ક્યાં છે સૌ સાહેબી ?
ક્યાં છે છોરૂ ને સંસાર ?
જ્યાં જ્યાં વળું ત્યાં દોડે સામો અંધાર, ને
ભયના આવે ભણકાર રે :
જનની, મારો કેડો ધરે કિરતાર ! ૬

સરતાં મુજ પાય પડું કાળકેરા વહેણમાં,
પડતાં હું મારૂં પોકાર :
એ તો હતો મારી પૂંઠજ, ત્યાંથી
આવીને દે આધાર રે :
જનની, મારો કેડો ધરે કિરતાર ! ૭

“ આવ રે, ઓ બીરૂ ! ક્યાં નાસે ભવોભવ !
ફેરવ આ તારાં દિદાર ! ”—
ફરતાં પ્રકાશ ત્યાં પામું હું એનો,
છૂટે મારો અંધાર રે ;
જનની, મારો કેડો ધરે કિરતાર ! ૮

એ તો કહે, લીધું મેં તારૂં સર્વસ્વ તે
ખોયું નથી તેં લગાર ;
આવ, મારા હાથમાં એ શોધી તું લે સૌ,
આવની તું મારે બાર રે !—
જનની, એવું કહે ત્યાં મને કિરતાર ! ૯

એવા તે પ્રેમીનો પ્રેમ કેમ છાંડું ?
ભટકી વહુંવા ભવભાર ;
આવ રે કિરતાર ! રાખું હૈયે ને પ્રાણે !
તુંજ છે ખરો દિલદાર રે !
જનની, હું ન છોડું તને કિરતાર ! * ૧૦

* આની અગાઉ છપાયેલાં “ દોટ ” કાવ્યની નીચેની ટીપ પ. ..

શરણું

(જોગીઆ, તાલ–ત્રિતાલ)

શરણુ મન ! પ્રભુને જા રે તું !

પૂજ્યાં મંદિર તીર્થ,
હો મનવા, પૂજ્યા પર્વત પહાણ,
હો મનવા, પૂજ્યાં જાણ અજાણ :
પૂજ્ય અપૂજ્ય ન કાંઈ જગતમાં,
એક પરમ કલ્યાણ :
શરણુ મન ! પ્રભુને જા રે તું !

ઝબકે તારક સૂર્ય,
હો મનવા, ધડકે ઉર આકાશ,
હો મનવા, ફરકે અંતર આશ :
પળપળ ક્ષણુક્ષણુ ઉપડે એવા
પ્રભુના શ્વાસોચ્છ્વાસ :
શરણુ મન ! પ્રભુને જા રે !

દુઃખમાં દુઃખ છે મોહ,
હો મનવા, સુખમાં સુખ છે સ્નેહ,
હો મનવા, સ્નેહજ પ્રભુનો દેહ :
દુઃખ સુખથી કંઇ ઓર જગતમાં
પ્રભુના વરસે મેહ :
શરણુ મન ! પ્રભુને જા રે તું !

અલખ ધન

(રાગ કાફી–તાલ દીપચંદી) *

અલખધન રળવા મથન કર, મનવા !— (ધ્રુવ)

ગોધન, ગજધન, સર્વ રતનધન,
બાહ્ય ધનાઢ્ય બનવા ;
એ ધનબંધનમાં પડી ભૂલ્યો
એક અલખધન ગણવા :
અલખધન રળવા૦ ૧

તાપે સૂકાય ન, નીરે બોળાય ન,
પામે ન ખળ જન હણવા ;
પળપળ ક્ષણક્ષણ વધતું એ કણકણ ;
ચાલ અલખધન લણવા :
અલખધન રળવા૦ ૨

એ ધન વર્ધન કરવા ન પડશે
ગગન પાતાળને ખણવા :
અલખ નિરંજન ભવભીડભંજન,
માંડ અદલ મન ચણવા :
અલખધન રળવા૦ ૩

---

* સમજ મન, સમજીને લાગ સુધરવા, "—એ નર્મદકવિના ગીતની શાહ.

દિલની વાતો

(ધોળ)

આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણુકહી :
દુનિયા બોલે બોલે તોપણ રહે અબોલ :
ગાજી ગાજી ગગને ઘૂમે ઘેરા મેહુલા,
વરસે થોડા, બહુ તો ઘસડી લે વટોળ :
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણુકહી. ૧

દિવસે તેજપટે બંધાતું મુખ આકાશનું,
જાણે ઉઘડશે રાતે એના ઉરલેખ :
રજનીમાં ધુંધવાઇ રહે ઊંડા અંધાર ત્યાં,
વિધિ તો ત્યાં પણ મારે લાખો રૂપામેખ !
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણુકહી. ૨

પૂર્ણિમાએ ચંદ્ર પધારે વ્યોમ ભર્યો ભર્યો,
ભરભર ફૂટે એની અમીવાણીની સેર ;
દિલ ખોલી દેવા એ જાય ધરાશું એટલો,
પછી તો ઘડી બે ઘડીની અધુરી મધુરી લહેર :
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણુકહી. ૩

ઘોરી ઘોરી પળપળ ગરજે સાગર ગંભીરા,
ઘુઘવી ઘુઘવી બોલે એના અંતરનાદ ;
ડૂબ્યા મહીં કંઇ ખંડો, ડૂબી કંઇ કંઇ સંસ્કૃતિ :
એ ના કહે તેના પૂરા ઉલ્લાસ વિષાદ :
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણુકહી. ૪

ક્રોડો જન પ્રાણી જનમ્યાં, ને ક્રોડો વહી ગયાં :
એના નોંધાવ્યા આકાશપટે ઇતિહાસ :
વાંચ્યા અક્ષર પાંચજ વિસ્મય પામે માનવી,
પણ પંચાણુંના છે કાળતિમિરમાં વાસ :
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણકહી. ૫

લાખો પર્વતમાંથી લાખો સરિતા વહી જતી,
લાખો વન ને લાખો ખેતરના એ પ્રાણ :
જુગ જુગ કેરી વાતો ભરી એના રસગાનમાં,
મળશે માનવને પૂરી કદી એ રસલ્હાણ ?
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણકહી. ૬

પાતાળે પદ રોપી ઊભા વ્યોમે પર્વતો,
ભીતરમાં ધૂણી ધખતી, શિર પર હિમછાય ;
રવિ ચંદા તારા શું કરતા લાગે ગોઠડી,
પણ બોલે કદીકજ એના અંતરની લાય :
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણકહી. ૭

મુઠ્ઠીભર મગજે દુનિયાનાં ડહાપણ ડોલતાં,
મુઠ્ઠીભર હૈયે છે કોટિક કોટિક ભાવ ;
જરીશી જીભે રમતાં અગમનિગમનાં ગીતડાં,
પણ ક્યાં છે જગમાં સુણનારાં દિલદરિયાવ ?
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણકહી. ૮

પ્રભુએ કહેવું તે તો કહ્યું છે એકજ અક્ષરે,
દુનિયાને દીધો છે એકજ બોલ અજોડ:
બાવન અક્ષર પકડી ફાંફાં મારે માનવી,
સમજી બોલે એકજ તો ત્યાં સમજે ક્રોડ :
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણકહી. ૯

માનવદેહ છે મોંઘો પારસમણિ દોહ્યલો,
એને ઘસી જાણે તે પામે સોનામોલ :
માનવહૈયામાં વાતો બ્રહ્માંડ તણી ભરી :
આવો, કહીએ તો કહીએ એ એકજ બોલ !
આવો સંતો, દિલની વાતો કરીએ અણકહી. ૧૦

અતિ મોડું

(તાલ–લાવણી) *

મારી તો ગઈ રે જુવાની—
ગઈ ક્યાં તે ન જાણી.—(ધ્રુવ)

સૂરજો ડોલ્યા, ચંદ્રો ડોલ્યા,
ડોલ્યાં ગગન ગુમાની :
ભુવન ભુવન ભડ તાપે ડોલ્યાં,
એવી ઉગ્ર દિવાની !
મારી તો ગઈ રે જુવાની. ૧

તાપ જ તૂટ્યા, રંગો ખૂટ્યા,
પડ્યા પવન તોફાની :
ગગન બધે લાગે અંધારાતું,
પલકે પાંખ નિશાની :
મારી તો ગઈ રે જુવાની. ૨

જોતાં જોતાં દિશા ડૂબી ને
ડૂબી બધી મસ્તાની :
મંદિરમાં તો પડતા ઘંટા,
દિલમાં ઘંટી છાની :
મારી તો ગઈ રે જુવાની. ૩

* "મેરી તો ગઇ રે જુવાનીયાં, દિલ કયસે લગાઉં ?"—એ કબીરપદની રાહ.

આવ્યા કાગળ અમરાપુરના,
કરજો કંઈ મહેમાની :
અરે ભલા ભગવાન ભૂલ્યો હું,
ખરી કીધી નાદાની !
મારી તો ગઈ રે જુવાની. ૪

•

પ્રાણ ગયા ને વૈદ્ય પધાર્યા,
રડે અક્કલ અજ્ઞાની :
જોગવી તેજ જુવાની, નહીં તો
જુવાની છે હેવાની !
મારી તો ગઈ રે જુવાની—
ગઈ ક્યાં તે ન જાણી. ૫

જુવાની

(હીંચ)*

જા રે ઓ જાદુગર ! જા રે ઓ જોગણી !
મીઠા છે મોહ બધા માયાતણા :
જાતી જુવાની જૂઠાં ભમ્મર ચઢાવશે :
દીઠા અમર કોઇને કાયાતણા ?—
જા રે ઓ જાદુગર ! ૧

પાપે બંધાયાં કાચી કાયાનાં કોટલાં
પાપે ફૂંકાતાં સહેજે તડકી જશે :
જુગ જુગનો પ્યાસી મારો આત્મા પ્રવાસી હો
મૃગજળ એ દેખી શાને ભમતો હશે ?
જા રે ઓ જાદુગર ! ૨

અંદર ઉકળાના ઊના કાદવ ત્યાં ખદબદે,
વચ્ચે વકરાનાં ઊંડાં પાણી ભર્યાં :
ઉપર મદેલી મોંઘી લીલા છે મોહની :
એ રે જુવાનીએ ઘેલાં કર્યાં.
જા રે ઓ જાદુગર ! ૩

ધગધગતા તાપમાં તપેલી એ તાવણી,
ઉપર પડયાં બિંદુ છમણી ઉડે :
એ રે જુવાની એની જ્વાળા ન જાણતી,
ઉપર મધે, હિમે ભીતર બૂડે :
જા રે ઓ જાદુગર ! ૪

* "પાલવડો મારો મેલો મોહનજી, મારગડે મને જાવા દિયો," —એ ઢાળ.

વારે વંટેલો જેવો ઉડે વંટોળિયો,
    ભ્રમણે ભરાતો સૌને ધૂળે ભરે :
એ રે જુવાની એવી ભુતડી ને બાવરી,
    ભટકી ભટકી અંતે થાકી ઠરે :
        જા રે ઓ જાદુગર ! ૫

ચઢતી ચકડોળે બધી દિશાઓ ડોલતી
    ઠરશે તોફાન ત્યારે દિસશે નરી ;
ખુલતી દિગંત નવાં નયનો ત્યાં ખોલતી.—
    એ રે જુવાની નહીં સમજી જરી !—
        જા રે ઓ જાદુગર !

તૂટ્યા એ તાર ને ફૂટી એ તુંબડી,
    ધ્રૂજતી એ આંગળીને સૂર ના જડે :
ક્યાં જઈ ઉસ્તાદ હવે ખોળે એ પાંગળી ?
    કોણ રે ફરી એની વીણા ઘડે ?
        જા રે ઓ જાદુગર ! ૭

સેવા

(રાગ પીલુ—તાલ દીપચંદી) *

ધનમદમાં શિદ એવા રહો હરખી ?
પ્રભુપદમાં સહુ સેવા છે સરખી. (ધ્રુવ)

લાખ કરોડોનું દાન શેં મોટું ?
રોટીના ટુકડાનું ખાન શેં ખોટું ? — ધનમદમાં૦

રાય થયા તો ભંડાર લૂંટાવો,
રંક રહ્યા તો ખવાડીને ખાવો : — ધનમદમાં૦

સૂર્ય તપે જગ ઝાકઝમાળે,
દીપ ઝગી ઘરને અજવાળે : -- ધનમદમાં૦

નાનું કે મોટું સહુ પ્રભુની છે માયા :
અદલ પ્રભુ શુદ્ધ સેવી કમાયા. — ધનમદમાં૦

* " ઈસ તનધનકી કૌન બડાઈ, "—એ રાહ.

ભેદુનો ભેદ

(રાગ કલ્યાણ–તાલ દાદરો)*

છતી આંખે તારી જોય શું છાયા ?
જીવ ! તું જોની ક્યાં છે જગરાયા !—(ધ્રુવ)

દોડી દોડી છાયા પૂઠે થાકે,
શૂન્ય વિષે તારૂં તીર તાકે :
ખાલી રહે ભાથો ને તાગી દે માયા :
જીવ ! તું જોની ક્યાં છે જગરાયા.—છતી૦ ૧

છૂટયા કદી નહીં ભોગ છૂટે,
જોરે જોડયાં સહુ જોગ તૂટે :
સુખનાં તો સ્વપ્નાં ને દુઃખની છે કાયા :
જીવ ! તું જોની ક્યાં છે જગરાયા.—છતી૦ ૨

ઊંડે ઊંડે ઉર ઉતરી જાની,
શોધ નિશાની ત્યાં એક છાની ;
હૈયાના રાયા રહે હૈયે ઢુલાયા :
જીવ ! તું જોની ક્યાં છે જગરાયા.—છતી૦ ૩

છાયા દરી જાય છેક નીચે,
ઉઘડી છુપી કોઇ આંખ મીંચે :
જડશે ત્યાં ભેદુ ને ભેદ સવાયા :
જીવ ! તું જોની **ત્યાં** છે જગરાયા !—છતી૦ ૪

---

* "હાથ જોડું તારા ચરણે પડી," —એ રાહ.

અંધી દુનિયા

(રાગ ભીમપલાસ–તાલ લાવણી) *

ઓ અંધી દુનિયા ! લાખો આંખેય તું દેખે નહીં,
ઓ અંધી દુનિયા !
પગ આગળ જે રહ્યું લેખે નહીં,
પેખે નહીં, દેખે નહીં :
ઓ અંધી દુનિયા ! (ધ્રુવ)

ભૂરારંગી પિછોડી
તારાજડી પ્રભુએ ઓઢી ;
છેડા દિગંત છોડી
પ્રભુ શોધે ના પ્રીત જોડી :
એ પટ પાછળ નિરખે ઘડી એકે નહીં,
પેખે નહીં, દેખે નહીં :
ઓ અંધી દુનિયા ! ૧

વાદળમાં વીજળી જેવા
પાને છુપાયો મેવો ;
પ્રભુનો છે મર્મ એવો,
પથ્થર ઊંચકે ત્યાં દેવો !
પણ તું તુજ આ અંધાર તો છેકે નહીં,
પેખે નહીં, દેખે નહીં :
ઓ અંધી દુનિયા ! ૨

---

* " પરદેશી સૈયાં નેહા લગાયે દુખ દે ગયો, "–એ રાહ.

પથ્થર ફોડી પી પાણી,
હીરો લે ખોદી ખાણી;
નયનોનું નૂર નાણી,
પ્રભુલીલાની લે લહાણી!
શું ચીતરે જો સમજે અદલ રેખે નહીં,
પેખે નહીં, દેખે નહીં?
ઓ અંધી દુનિયા! ૩

સતની રંગત

(રાગ ઝિંઝોટી–તાલ દીપચંદી) *

ઘટઘટમાં ભરી રંગત સતની :
તું શું ખોળે, આ જગતના વતની ?
ઘટઘટમાં ભરી રંગત સતની. (ધ્રુવ)

બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય ને શૂદ્ર કે
અંત્યજ—એ બધી કથની :
અંતર એકજ તરણિની જ્યોતિ એ.
ઝરણી એ એકજ પથની :
ઘટઘટમાં ભરી રંગત સતની. ૧

એક પિતાની છે પંગત અંગત,
સંગત એક સુકૃતની,
એકજ પંકજની બધી પાંખડી,
એકજ ધાર અમૃતની :
ઘટઘટમાં ભરી રંગત સતની. ૨

---

* " નાથ ! તુમ જાનત હો સબ ઘટકી, "–એ મીરાંબાઈના પદની રાહ.

વાદળ વાદળ ચંદ્ર ઢળે ત્યાં
ભરત છે એક રજતની ;
ભીતર બાહર અલખત એકજ
મારી, તારી કે જગતની :
ઘટઘટમાં ભરી રંગત સતની. ૩

રાસ રમતમાં, કે હાસ્ય ગમતમાં, કે
ફાંસમાં હોય વિપતની ;
ઘટઘટનાં પટ પાછા પલકે
આંખ અદલ એજ સતની :
ઘટઘટમાં ભરી રંગત સતની. ૪

પરાવર્ત્તન

(રાગ ગારો-ત્રિતાલ)

ચળાચળ રખડે શું પ્રભુ જોવા ?
દૂર જવા શું માગે, જે છે
પાસેનું તે ખોવા :
ચળાચળ રખડે શું પ્રભુ જોવા ?—(ધ્રુવ)

જગત બધું છે દર્પણ તારે,
મહીં શું જોતો મ્હોવા ? —ચળાચળ૦

કામધેનુ છે ભીતર તારી :
ફર પાછો તે દો'વા ! —ચળાચળ૦

હઠતો હઠતો પંચમૂળે જા,
અટણ કરે શું રોવા ? —ચળાચળ૦

અમૃતગંગા છે તુજ માટે,
લે ન મલિનજળ ધોવા. —ચળાચળ૦

અદલ સતત અમીધાર પડે ત્યાં
ચાલ અમર બીજ બોવા ! —ચળાચળ૦

તીરથ

(રાગ ભૈરવી—ત્રિતાલ)

તારાં તીરથની થાય હાંસી,
રે મન !
શું કરે મથુરાં ને કાશી ? —(ધ્રુવ)

અડસઠ તીરથ લાગ્યાં ઓછાં,
તેં તો કીધાં અઠ્યાસી :
ક્યાંયે મળ્યો નહીં સાહેબ તારો :
ફર ફરી લાખ ચોયાંસી !
રે મન !
શું કરે મથુરાં ને કાશી ! — તારાં૦

નાખુદા હોરી શકે ન સુકાન તો
ખેડે શુ સિંધુ ખલાસી ?
ભરદરિયે રહે નાવડું ડોલા,
પાર ન પામે પ્રવાસી :
રે મન !
શું કરે મથુરાં ને કાશી ? — તારાં૦

તીરથ તારૂં છે ભીતર મોટું,
 તેં નહીં જોયું તપાસી ;
અંતરગંગ સૂકાઇ ગઇ ને
 ઘાટે ઘાટે ગંગ ભાસી !
 રે મન !
 શું કરે મથુરાં ને કાશી ? — તારાં૦

તીરથનું પણ તીરથ અંદર
 એક અખંડ અવિનાશી :
અડસઠ તીરથ પુણ્ય જડે ત્યાં :
 છોડી દે અદલ ઉદાસી !
 રે મન !
 શું કરે મથુરાં ને કાશી ? — તારાં૦

પ્રકાશ

(તાલ–લાવણી) *

ખોલ રે ખોલ નજર તારી !
ખુલી આ સૃષ્ટિ સારી. — (ધ્રુવ)

પૂર્વ તણું પંખાડું જાગ્યું,
ખોલ્યાં પિચ્છ સમારી ;
ઉઘડી કંચન બારી નભની :
બંધ રહી તુજ બારી :
ખોલ રે ખોલ નજર તારી ! ૧

ઉઘડ્યા કોકિલકંઠ વનોના,
વૃક્ષ રહ્યાં પોકારી :
કમળો કેરી કીકી ઉઘડી :
શેં રહી તુજ અંધારી ?
ખોલ રે ખોલ નજર તારી ! ૨

ગયું ગયું તે રજની ગળશે :
લે દિનધન સ્વીકારી ;
ભૂત ગયું ભીડી, જા ધરવા
ભવિષ્યની આ સ્વારી !
ખોલ રે ખોલ નજર તારી ! ૩

* " મેરી તો જઈ રે ગગનીયા, " એ કબીરપદની રાહ.

જોશે તે જગને જોગવશે,
નહીં તે રહેશે હારી :
ઉઘડી મંજરી દુનિયાની તો
પમરે પ્રભુ પ્રભુ ભારી !
ખોલ રે ખોલ નજર તારી ! ૪

ખોલ નજર તુજ ભીતર બાહર,
નહીં તુજથી જગ ન્યારી ;
એક ફલક ને એકજ પીંછી :
પ્રભુ આ રહ્યો ચીતારી !
ખોલ રે ખોલ નજર તારી ! ૫

મનપંખી

(રાગ દેશ–તાલ કેરબો) *

ઊડ મનપંખી ! ઊડ હવે ! — (ધ્રુવ)

વનવન ફરી ફરી વૃક્ષ વૃક્ષ પર
ભટકી ભટકી ખુબ લીધું જી,
એક વૃક્ષ તેં છેકજ છોડ્યું,
દિવ્ય ગગનભર કીધું :— ઊડ હવે !
ઊડ મનપંખી ! ઊડ હવે ! ૧

કણકણ ચરી ચરી તાપ તાપ ભર
ઝરણ ઝરણ જળ પીધું જી :
સાત સિંધુભર બિંદુ અમીનું
પી જો પ્રભુનું દીધું !— ઊડ હવે !
ઊડ મનપંખી ! ઊડ હવે ! ૨

* " મન પરદેસી જ્યાંડ ચલે, '—એ રાહ.

વિશ્વવૃક્ષ

(ગરબી)

ઝૂલે ઝૂલે આ વિશ્વનું વૃક્ષ,
કોટિક ડાળે ઝૂલે ;
મારે અંતર લક્ષ અલક્ષ
ઉઘડે જ્યોતિફૂલે.— (ધ્રુવ)

જ્યોતિફૂલે એમ ઝગઝગ કરતું
વૃક્ષ અનંત ઝુલાતું રે,
અનંતતાને આંગણુ ઉગતું
પળપળ રહે પથરાતું :
ઉઘડે જ્યોતિફૂલે. ૧

મૂળ રહ્યાં છે ઊંડાં એનાં
અણુદીઠાં અંધારે રે,
તિમિરરસે પોષાય છતાં એ
જ્યોતિફૂલો ઝબકારે !
ઉઘડે જ્યોતિફૂલે. ૨

નહીં દીસે કો વાલી એનો,
નહીં દીસે કો માળી રે ;
જે બીજમાંથી વૃક્ષ ઉગ્યું એ,
તેનીજ લીલા ભાળી :
ઉઘડે જ્યોતિફૂલે. ૩

અણગણ્યુ જ્યોતિફૂલોની એવી
પાંદડી એક ધરાની રે,
એ પાંદડીએ પરાગ શી છે
માનવજ્યોતિજ નાની :
ઉઘડે જ્યોતિફૂલે. ૪

વૃક્ષ ઉગે અંધાર વિષે પણ
ફૂલપરાગ ઝગુકે રે,
માનવ પોતે જ્યોત છતાં શેં
અંધારે શિર ઝૂકે ?
ઉઘડે જ્યોતિફૂલે. ૫

વૃક્ષ ઉગે ફાલે અંધારે
ફૂલ ઉગે પણ તેવાં રે :
માનવ જો નિજ જ્યોત જુએ તો
દુઃખમાં સુખ પણ એવાં :
ઉઘડે જ્યોતિફૂલ. ૬

અનંતતાને આંગણુ ઝળતા
    માનવજ્યોતિ ઝરતા રે !
વિશ્વવૃક્ષનાં ફૂલે છે
    તારાજ પરાગ પમરતા :
        ઉઘડે જ્યોતિફૂલે. ૭

અંધારે વીંટળાયો લાગે
    તે જ્યોતિનીજ છાયા રે :
એ તુજ માયા, એ તુજ કાયા :
    તું જ રહ્યો જગરાયા !
        ઉઘડે જ્યોતિફૂલે. ૮

૭૯

અંતરની જ્યોત

(રાગ આશાવરી–ત્રિતાલ)

જ્યોત જગવ અંતરની, મનવા !
જ્યોત જગવ અંતરની :
એજ દિશા ઇશ્વરની, મનવા !
જ્યોત જગવ અંતરની ! —(ધ્રુવ)

દશે દિશાના પડદા ઊંચક,
છત મેઘાડંબરની ;
તોય દિશા કે ભાળ જરા પણ
જડે ન ધરણીધરની :
મનવા ! જ્યોત જગવ અંતરની ! ૧

રહ્યું અગોચર ધામ ધણીનું :
ક્યાં મૂકે નીસરણી ?
ક્યાં ટેકવશે પોકળ આભ,
ક્યાં નીચે છે ધરણી ?
મનવા ! જ્યોત જગવ અંતરની ! ૨

વચમાં તુંજ ઊભો રહી ભાંખ
દસદસ દિશા અવરની :
એક દિશા તેં જોઇ ન જાણી,
તે તો તુજ ભીતરની :
મનવા ! જ્યોત જગવ અંતરની ! ૩

મટ્ટીને મટ્ટીમાં મળવું ;
કયાં આત્માની વરણી ?
આત્માને પ્રભુમાં છે ભળવું,
જેમ કિરણને તરણિ :
મનવા ! જ્યોત જગવ અંતરની ! ૪

રહે ચેતના જો નહીં અચલ
તુજ ઉર વિશ્વંભરની,
તો કયમ પ્રભુમાં ચેતન રહેવા
રાખે આશ જીગરની ?
મનવા ! જ્યોત જગવ અંતરની ! ૫

જ્યોત પ્રકાશે નહીં, તે જ્યોતે
જોશે કોણ, ઉચરની ?
જગવ જગવ એ જ્યોત અદલ તું,
એજ સખી આખરની !
મનવા ! જ્યોત જગવ અંતરની ! ૬

૮૧

સાહેબની સુરબુદ્દી

(રાગ આશાવરી–ત્રિતાલ)

કોઇને જડી હોય તો કહેજો મારા સાહેબની સુરબુદ્દી !—(ધ્રુવ)

અંજન કરતાં આંખ ઉઘાડે,
પાડે નવ અજવાળાં :
છૂટે પડદા ભવભવના ને
તૂટે ઉરનાં તાળાં :
કોઇને જડી હોય તો કહેજો મારા સાહેબની સુરબુદ્દી !

લંગડાને ડુંગર કૂદાવે,
અંધાને દે આંખો :
મૂંગા નવનવ ગાન ગવાડે,
લૂલો પામે પાંખો :
કોઇને જડી હોય તો કહેજો મારા સાહેબની સુરબુદ્દી !

જંગલ જંગલ જોગી ભમતા,
ભમતા ભિન્ન ભિન્ન મતિયા :
જતી સતી કો સાધુ તપેશ્રી,
ઘરઘર ઘુમતા સતિયા !
કોઇને જડી હોય તો કહેજો મારા સાહેબની સુરબુદ્દી !

નામ નિશાની નહીં કો દીધી,
નહીં દીધી એંધાણી :
ભવભવ ભટકી રહે અથડાતી
તૂટી ફૂટી વાણી :
કોઈને જડી હોય તો કહેજો મારા સાહેબની સુરખુટ્ટી !

ઉર ખોદીને અંદર ઉતરૂં,
આતમઆંખ ઉઘાડું :
જડી જડી !—કહું એમ જરા ત્યાં
અદલ પડે મન આડું !

કોઈને જડી હોય તો કહેજો મારા સાહેબની સુરખુટ્ટી !
કોઈને જડી હોય તો દેજો મારા સાહેબની ઉરખુટ્ટી !

સંતાકુકડી

(હીંચ) *

ક્યાં છે સંતાયો મારો સાહેબો, હો સંતજી !
વનવન હું વાસ એના શોધી વળ્યો ;
ઊંચે નિહાળી ઊંડી આભની અગાધતા,
નીચે પાતાળનો ન પત્તો મળ્યો :
ક્યાં છે સંતાયો૦ ૧

ઊંચે ચઢું હું તો આભની અગાસીએ,
ખોળું ખોળું ત્યાં અંગારા જડે :
હૈડે ભારૂં એ અંગારાની આંચને,
ક્યાં યે સાહેબો નહીં નજરે પડે :
ક્યાં છે સંતાયો૦ ૨

સાગર ને સરિતાનાં શોધ્યાં મેં પાણીડાં,
ઊંડાં ઉદર એનાં ખાલી કીધાં :
સરકી ગયો મારો સાહેબો શું ત્યાંથી યે ?
સુની અખોલનાં દર્શન લીધાં :
ક્યાં છે સંતાયો૦ ૩

---

* "પાલવડો મારો મેલો મોહનજી, મારગડે મને જાવા દિયો,"—એ રાહ.

ફૂંકતા પવનને ઉતાર્યો મેં શ્વાસમાં,
ઊડતી દૂર વીજળીને બાઝી પડયો ;
મૂક્યું મેં મુખ મારૂં મેહુલાની ધારમાં,
નહીં રે સાહેબો મારો ક્યાં યે જડયો :
ક્યાં છે સંતાયો૦ ૪

ઊડતા તે કાળની પકડી મેં પાંખને,
પીંછે પીંછે તેનાં પગલાં દીઠાં :
પગલે પગલે મેં ચલાવ્યું પગેરૂં, પણ
થાકી પડયો, ન એનાં પગલાં નિરખ્યાં :
ક્યાં છે સંતાયો૦ ૫

ઊંડી અનંતતામાં બોળ્યા મેં હાથને,
આખર કો ભાળ એની મળશે જરી :
ઘોળી ઘોળી ખાલી મંથન હું તો કરૂં,
આવે નિરાશા નરી ઉપર તરી :
ક્યાં છે સંતાયો૦ ૬

આંખે દેખાય નહીં, કાને સુણાય નહીં,
હાથે ધરાય નહીં : એ શું હશે ?
જનમોજનમ તને ખોળ્યો મેં ખંતથી :
ક્યારે સાહેબા ! તારી ઓળખ થશે ?
ક્યાં છે સંતાયો૦ ૭

ધબકીને ઊઠે મારૂં હૈયું હુલામણું,
અણુગણુ જગત મેં મારે ઉદરે ભર્યું :
એ રે સાહેબો મારે હૈયે સંતાયલો,
હસવું ન એનું મારી નજરે તર્યું :
કયાં છે સંતાયો૦ ૮

શાને સંતાય, મારા સાહ્યબા, તું ભીતરે ?
કયાં તક ભૂલવણીમાં ભમતો ભૂલું ?
ના રે જગત તારૂં નથી રે જોઇતું—
આવ રે સાહેબા ! તારી ડાકે ઝૂલું !
કયાં છે સંતાયો૦ ૯

સુરસંદેશ

(ધોળ)

સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઈ કહેજો એટલું :
તારો ભક્ત કરે છે પળપળ પ્રેમપ્રણામ ;
ચાલ્યું જાય જગત આ તારૂં તારા સત્યમાં,
સમજે માનવ શું તુજ કૃતિનો એક કલામ ?
સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઇ કહેજો એટલું ! ૧

બાંધી સર્વ દિશાઓ તેં તો તારા બોલથી,
બાંધ્યાં સૂરજ ચંદ્ર ગ્રહો તારાનાં તેજ ;
કાળા ઘન આ ઘૂમે પળપળ તારાં આભમાં,
વહેશે અમ આંખે શું નિશદિન છાયા એજ ?
સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઇ પૂછજો એટલું ! ૨

તાણા વાણા પૂર્યાં તેજ અને અંધારના,
નિશદિન ચાલે તારાં અણગણ અમુલખ યંત્ર :
અણદીઠા તુજ કર ફેરવતા માનવકાંઠલા :
અમને અથડાવી વણવું શું તુજ જગતંત્ર ?
સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઇ પૂછજો એટલું ! ૩

તારે જમણે કર ઉઘડે નવરંગ પ્રભાત જ્યાં,
તારે ડાબે કર પલકે સંધ્યાની પાંખ ;
મધ્યાહ્‌ને મધરાતે રેલે નવનવ જ્યોતિ જ્યાં,
ત્યાં કયમ પામે પળપળ આંખ અમારી ઝાંખ ?
સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઇ પૂછજો એટલું ! ૪

.

તારો શબ્દ સનાતન આપ્યો તેં જ ત્રિલોકને,
તુજ નાદે જાગ્યું બ્રહ્માંડ બધું સાનંદ ;
શાને કીધા ઘટ તેં પડદા અમ હૈયાતણા ?
એના પડઘા અમ હૈયે શેં પડતા મંદ ?
સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઇ પૂછજો એટલું ! ૫

.

કીધા તેં જગસંઘરતા દાનેશ્રી મેહુલા,
તેને ચોરતી શાને કીધી તાતી વાજ ?
અમૃત જેવી મીઠી અમ હૈયે શ્રદ્ધા ભરી,
તેમાં ઝેર સમાં શેં ઉગતાં શંકાબીજ ?
સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઇ પૂછજો એટલું ! ૬

પળપળ મુખમાં નામરટણ ચાલે નટરાજનું,
પળપળ હૈયામાં ચાલે દાનવનું નૃત્ય ;
પળમાં ઊડવું સ્વર્ગ, પળે પડવું પાતાળમાં :
જૂઠું જીવન વિરમે પછી શું જડશે સત્ય ?
સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઇ પૂછજો એટલું ! ૭

અમને જવું અસત્યોમાંથી શું તુજ સત્યમાં ?
તિમિરેથીજ જવું શું તુજ તેજે અમ કાજ ?
મળશે શું મરતાંજ અમરતા અમને આખરે ?
ડુબશે તોજ ઉગરશે શું અમ આત્મજહાજ ?
સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઇ પૂછજો એટલું ! ૮

દીધી આશા લાંબી, જીવન કીધું ટુંકડું ;
હૈયે સ્નેહ ભર્યો તો આંખ ટપકતાં ઝેર ;
દીધી આંખ અમોને, પોતે રહ્યો અદૃશ્ય તું ;
તું હું એક હતા તો વિખરાયા શી પેર ?
સુરજન ! પ્રભુજીને છાનું જઇ પૂછજો એટલું ! ૯

બોલે બોલ કદી ના, રહે અબોલ સદા ભલે :
તારા ઉત્તરની જોશું યુગયુગભર વાટ ;
ફોડી અનંતતાની પાળ ઉછળતા આવશું ;
તુજને વીંટી લઇશું સ્નેહે, પરમ વિરાટ !
સુરજન ! પ્રભુજીને ખુલ્લું જઇ કહેજો એટલું ! ૧૦

લૂંટ

(લાવણી)

પ્રભુને લૂંટવા જી, ચાલો લૂંટવા જી !
ચિરધન ઝૂંટવા જી, આનંદ ઘુંટવા જી.— (ધ્રુવ)

સાત સાત આકાશ દિવાલો
બાંધી કીધા કોટ :
છતમાં એ ત્યાં રહ્યો છુપાઈ :
ચાલો દઇએ ચોટ !
ચાલો લૂંટવા જી. ૧

અખૂટ ધન એ ગાંઠ રાખે,
સોનું રૂપું ઝવેર ;
નિશદિન સહેજે ફરતો વ્યોમે
વેરે ઠેરેઠેર :
ચાલો લૂંટવા જી. ૨

વાદળ પડદા ટાંગી પાછળ
છુપવે એ અમીપાન ;
આપણને તો ઝારી મારી
આપે પાણી માત્ર :
ચાલો લૂંટવા જી. ૩

એ ધન ને અમૃત એ એનાં
નહીં શેં આપણુ કાજ ?
જન્મોજન્મ ભીખારી ભમીએ :
એજ કરે શું રાજ ?
ચાલો લૂંટવા જી. ૪

ચાલો લેવા ! જોગી, સંતો !
બાંધો મનની કેડ !
સત્ય સુરંગે કરશું કપરા
કિલ્લા કેરી ઉખેડ :
ચાલો લૂંટવા જી. ૫

લૂંટવું ધન ને લૂંટવાં અમૃત,
સૌ આનંદનો સાથ :
લૂંટવું આખું સ્વર્ગ અદલ હો,
લૂંટવો આખો નાથ !
ચાલો લૂંટવા જી. ૬
પ્રભુને લૂંટવાજી, ચાલો લૂંટવા જી !

પ્યાલો

(રાગ આશાવરી–ત્રિતાલ) *

ધર ધર મનવા ! પ્યાલો ધર ધર,
ભર ભર યાર અમીરસ પ્યાલે !
ભર ભર યાર અમીરસ પ્યાલે,
ઝીલ રસધાર ભરભર વ્હાલે !
ધર ધર મનવા

આ જાય પ્રભાત પલકતું,
છલછલ છે પાત્ર છલકતું ;
કિરણે કિરણે સરતું ઊડશે
પળવારમાં પાતાળે :
ધર ધર મનવા ! ૧

ઘડી બે ઘડીમાં નભ તપશે,
બળું બળું થઈ આગળ ધપશે;
મનની મનમાં રહેશે, મળશે
તલભાર નહીં કંઈ કાલે :
ધર ધર મનવા ! ૨

* "મન હેતે હય કયા યાર તેરે બાલ ઘુંઘરવાલે,"–એ રાહ.

ક્યાં ચંદ્ર વિનાની ભરતી ?
ક્યાં ધ્રુવવિણ ફરતી ધરતી ?
ક્યાં અમીરસ વિણ તુજને જડશે
કિરતાર, ધર તુજ પ્યાલે ?
ધર ધર મનવા ! ૩

ધરી લે અનહદ તુજ પ્યાલો,
ફોકટ ના પૂછ સવાલો !
તું પી લે, પી લે અદલ, અગર
ભવભાર વહે કર ઠાલે ! ·

ધર ધર મનવા ! પ્યાલો ધર ધર,
ભર ભર યાર અમીરસ પ્યાલે ! ·

૩

વૈરાગ્ય

૯૫

અલખની ધુન

(ગઝલ)

પ્રભો ! તુજ બારણે આજે અલખની ધુન મચાવું હું,
ગગનમાં ઘોર ઘન ગાજે, અલખની ધુન મચાવું હું :

અરે દિલધૂપદાનીમાં પડ્યા આતશ બધા ઠંડા,
હવે તુજ નામ ભભરાવી મુખે ધૂપ આ જળાવું હું.

હતી અનહદ અકળ બોલી, પુકારી મેં હવામાં ગઇ ;
બધી દુનિયા બને બહેરી : પ્રભો ! કોને સુણાવું હું ?

પડ્યાં આંસુ, ઝીલ્યાં છીપે, ઝીલ્યાં કો આસમાને આ,
રહ્યાં અણઝીલિયાં જગમાં, હવે ક્યાં તે ઝીલાવું હું ?

હતો દરિયાવ દિલમાં પણ તરી ના નાવડી કો ત્યાં :
મળ્યો ના નાખુદો જોગી : પછી ક્યાં એ તરાવું હું ?

નિહાળી હાથ આ ખાલી, મને જગ ફેરવે પાછો :
ભરી દે તારી ભિક્ષાથી, ન દુનિયાને બતાવું હું.

બારી ભરતી અહીં ડોલે, ભીંજાઉં તુજ કૃપાછોળે :
અલખની ધુન મચાવી ત્યાં અદલ તુજમાં સમાવું હું.

ગગનમાં ઘોર ઘન ગાજે, અલખની ધુન મચાવું હું :
પ્રભો ! તુજ અંતરે આજે અલખની ધુન મચાવું હું.

❦

નાવડી

(પદ : કવ્વાલી-તાલ દાદરો)

ભરદરિયે ડોલે નાવડી રે મારી ભરદરિયે ડોલે નાવડી રે.

મારો નાથ ઉતારે ત્યાં હાથ રે,
મને ભીંચકી લે ભર નિજ બાથ રે,
મારી ભરદરિયે ડોલે નાવડી રે.

એ તો ક્યાંના રાજા અને ક્યાંની પ્રજા,
એવા જુગજુગના કંઈ વિજોગ સજ્યા ;
નાથ ! પંથ હશે કૈંક મેં વરજ્યા :
હવે ચૂમું આ તુજ પદપાવડી રે—
મારી ભરદરિયે ડોલે નાવડી રે. ૧

નાથ ! કૈંક જુગો હું વિમુખ હતો,
ત્યાં ત્યાં એક અંધાર અંધાર થતો :
આ હું પાછો ફરૂં ત્યાં તું છેજ જતો !
હવે ધાર સદા મુજ બાંવડી રે—
મારી ભરદરિયે ડોલે નાવડી રે. ૨

હવે નાવનું કામ કશું ન રહ્યું ;
ભલે ડૂબે ; ન વિશ્વથી કાંઇ ગયું ;
નાથ ! તારૂંજ વિશ્વમાં થાઓ ચહ્યું !
શેં ન જાણી મેં તુજ ગત આવડી રે ?
મારી ભરદરિયે ડોલે નાવડી રે ! ૩

મહેમાન

—•—

(ગરબી) *

શાને સૂતાં ઓ સંસારિયાં !
હજી સુણો શું સ્વમનાં ગાન રે ?
સ્વમમાં શાને સૂતાં રે ?
જોતાં જોતાં આ દિગંતથી
ઘેર આવશે મોંઘા મહેમાન રે :
સ્વમમાં શાને સૂતાં રે ? ૧

પૂર્યા પવન શું પિંજરે,
ને બાંધ્યાં શું મેઘનાં નૃત્ય રે ?
સ્વમમાં શાને સૂતાં રે ?
કાજળ ગમ્યાં અંધારનાં
ને સ્વમાં શું લાગ્યાં સત્ય રે ?
સ્વમમાં શાને સૂતાં રે ? ૨

સંધ્યાની અંગુલિ સાથિયા
પૂરે તેવાં શું લાગ્યાં એ ધામ રે ?
સ્વમમાં શાને સૂતાં રે ?
ભીંતે છે ચિત્રો ચીતર્યાં,
તેના બોલશે શું લક્ષ્મણ રામ રે ?
સ્વમમાં શાને સૂતાં રે ? ૩

* "આશાભર્યાં તે અમે આવિયાં," —એ રાહ.

મોંઘી છે દેહની દેવડી,
ને તેમાં લાખો જગતની છે ખાણ રે :
સ્વપ્નમાં શાને સૂતાં રે ?
દ્વારે પડ્યાં રહો શું ઘેનમાં,
એના પરખ્યા છે દેવસમ પ્રાણ રે ?
સ્વપ્નમાં શાને સૂતાં રે ? ૪

ધોયાં નહીં દ્વાર ને ઓટલા,
ને નથી ધોયા એ દેવના મેલ રે :
સ્વપ્નમાં શાને સૂતાં રે ?
ધૂળે દટાશે દેવ-દેવડી,
તૂટી પડશે એ સ્વપ્નના મહેલ રે :
સ્વપ્નમાં શાને સૂતાં રે ? ૫

આવે પ્રભાતની પાલખી
ને ત્યાંથી ઉતરે રૂડા રવિરાજ રે :
સ્વપ્નમાં શાને સૂતાં રે ?
પળમાં મહેમાન એવા આવશે
તેને દેશો કેમ આદર આજ રે ?
સ્વપ્નમાં શાને સૂતાં રે ? ૬

વાળી સમાર્યાં નથી આંગણાં,
ને નથી તોરણ કંઇ બાંધ્યાં બાર રે :
સ્વપ્નમાં શાને સૂતાં રે ?
ખૂણે પડેલ દેવ ઝૂંકતા,
કેમ ઊઠી કરશો સત્કાર રે ?
સ્વપ્નમાં શાને સૂતાં રે ? ૭

ઊઠો, ઊઠો, ઓ સંસારિયાં !
        જશે જોતામાં સ્વપ્નની જાન રે ;
                સ્વપ્નમાં શાને સૂતાં રે ?
પુણ્યે દીપાવો દેવ–દેવડી !
        પછે આવશે મોંઘા મેહમાન રે :
                સ્વપ્નમાં કો ના સૂતાં રે ! ૮

બોલો રામરામજી !

(પદ–તાલ ત્રિતાલ)

બોલો રામરામજી, બોલો રામરામજી !—(ધ્રુવ)

મટ્ટીમાં ઉગવું, મટ્ટીમાં શમવું :
સર્વ જગતનો ન્યાય :
મટ્ટીથી જાયું તે મટ્ટીમાં જાશે,
આત્માને લાગે ન લાય :
બોલો રામરામજી ! ૧

પળભર જીવે, ઘડીભર જીવે,
જીવે વર્ષ હજાર ;
કાયાના કીટને અંતે બીજો કો
મટ્ટી વિના નહીં હાર :
બોલો રામરામજી ! ૨

કંચન જેવી કાય કહાવે,
સૂરજ જેવાં તેજ :
એક દિન આવશે મટ્ટીનાં આણાં :
મટ્ટીમાંજ એની સેજ :
બોલો રામરામજી ! ૩

એવી કાયાની શી રે ગુલામી,
  આખર જેનો અંત ?
રામની સાથે રાખે સગાઈ
  આત્મા અમર અનંત :
      બોલો રામરામજી ! ૪

વૈદ્યો હાર્યાં ને ઔષધ હાર્યાં,
  કોઈ ન આવે કામ :
ઔષધ અંતે ગંગાજળ ને
  વૈદ્ય તો એકજ રામ :
      બોલો રામરામજી ! ૫

જીર્ણ હવેલી

(રાગ જોગીઆ–તાલ દાદરો)

હરિ ! મારી લાખવસાની હવેલી
કેવી આજે જીર્ણ બની ઝૂમાય :
હતી જેની છાપરી ગગને ચઢેલી,
આજે તેને તળિયે છે તારાના પાય !—(ધ્રુવ)

ચોગમ ચાંદનીથી છે ચણેલી
એની રૂપેરી ભીંત :
તડકા ટાઢ અને વરસાદે
શોભિત રહેતી અજીત :
જેની આજે ખૂણેખૂણે છે ખસેલી,
ચારે ચારે ચાંદની તેની ચુંથાય :
હરિ ! મારી લાખવસાની હવેલી
કેવી આજે જીર્ણ બની ઝૂમાય. ૧

બારીએ તારાના ગેબી ચમકારા,
બારણે માણેકની ઝુલ :
કિરણોના પુંજથી છતને મઢેલી ને
ભીંતે જડયાં મોંઘાં ફૂલ :
તૂટયાં બારણાં, બારી ફૂટેલી,
નથી આજે છતની રહી કોઇ છાંય :
હરિ ! મારી લાખવસાની હવેલી
કેવી આજે જીર્ણ બની ઝૂમાય. ૨

એક હતો દીપ ઓરડે ઊંડે,
　　નહીં મેં ગણ્યો તે વાર :
તૂટયાં એ બાર ને ઊડયાં તે છપ્પર,
　　દીપ કરે ઝબકાર !
હરિ ! મારા દીપનો તું જ છે બેલી,
　　પડું પડું જેની હવેલી તો થાય !
હરિ ! મારી લાખવસાની હવેલી
　　કેવી આજે સૂની સૂની થતી જાય ! ૩

અશક્તિ

(રાગ આશાવરી-ત્રિતાલ)

બાવા ! ક્યાં ચાલ્યા જગ છોડી ? ગાંઠે નહીં એક કોડી.—(ધ્રુવ)

ધાઈ ન જાણ્યું, કમાઈ ન જાણ્યું,
નહીં જાણ્યું ગમ ખાઈ,
ચાહી ન જાણ્યું, સાહી ન જાણ્યું,
નહીં જાણ્યું જગ કાંઇ :
બાવા ! ક્યાં ચાલ્યા જગ છોડી ? ૧

હિંમત છૂટી, કિંમત તૂટી :
બાંધ્યો ભગવો પટકો :
છોડી જગના સીધા રસ્તા,
ગલી ગલી શેં ભટકો ?
બાવા ! ક્યાં ચાલ્યા જગ છોડી ? ૨

જોગ વિષે તો જડની પૂજા,
ભોગ વિષે તો મટ્ટી :
જીવતાં તનમાં ખીલા ખટકે,
મરતાં ઊની ભઠ્ઠી :
બાવા ! ક્યાં ચાલ્યા જગ છોડી ?

ઘર છોડીને ઘરને શોધો,
તરુ છોડીને છાયા ;
નહીં જીતાતી કાયા — માયા,
શું જીતા જગરાયા !
બાવા ! ક્યાં ચાલ્યા જગ છોડી ? ૪

શક્તિ વિના સંસાર જળાવ્યો;
ભક્તિ વિના શાં ભગવાં ?
બળતાં ચાલે બન્ને છેડે,
અદ્દલ કશાં મન ઠગવાં ?
બાવા ! ક્યાં ચાલ્યા જગ છોડી ? ૫

સંયમ

(રાગ આશાવરી–ત્રિતાલ)

મન મારે તે પક્કા,
    જોગી ! મન મારે તે પક્કા. (ધ્રુવ)

જાય હિમાલય, રામેશ્વર કે
    જાય બનારસ મક્કા :
મન તો એહું રાજ કરે ને
    પગ તો ખાતા ધક્કા :
    જોગી ! મન મારે તે પક્કા. ૧

બારે વટાવી અંદર પેસે,
    તોય ન દેખે ડક્કા :
બાવન અક્ષર પાર છુપાયા
    અગમ નિગમના કક્કા :
    જોગી ! મન મારે તે પક્કા. ૨

તનને તાવી તાંત બનાવે,
    રાખે ફક્કડ ફક્કા :
મન તો હસતું જાય મલકતું,
    એ તો ઊંચા સક્કા :
    જોગી ! મન મારે તે પક્કા ! ૩

મન છે લાખો, મન છે ખાખો,
 મનથી મોક્ષ તબક્કા :
મનની મહા ટંકશાળ મળે તો
 અદ્દલ છે હુક્કમ હુક્કા !
 જોગી ! મન મારે તે પક્કા. ૪

મંદિર

(રાગ કાલિંગડો—તાલ લાવણી)

રેતીમાં મંદિર બંધાવું,
જુઓની નાથ !
રેતીમાં મંદિર બંધાવું.— (ધ્રુવ)

મંદિર બંધાવું, કળશ ચઢાવું,
ગગનની સાથે અથડાવું,
જુઓની નાથ !
ગગનને વીંધી પરઠાવું :
જુઓની નાથ ! રેતીમાં૦

કંઈ કલ્પનાતુરંગ ઉડાડું ગગન પરે :
કંઈ સ્વપ્નઝલક ઉતરી હૃદય ને નયન ભરે :
આરસ મંગાવું, મૂર્તિ ઘડાવું,
હીરાની આંખો ત્યાં મૂકાવું,
જુઓની નાથ !
મોતીની માળા લટકાવું,
જુઓની નાથ ! રેતીમાં૦

પળપળ કરૂં હું સાધના ત્યાં મન વિફળ બને,
રહે મૂર્તિ ત્યાંની ત્યાં ને ચક્ષુ ચળવિચળ બને :
ધૂણી ધગાવું, જ્યોતિ જગાવું,
ઝળહળની જોતામાં બુઝાવું,
જુઓની નાથ !
મારાજ શ્વાસે તે હોલાવું,
જુઓની નાથ ! રેતીમાં૦

સળગાવી જ્યોતિ સૂરજ ચંદ્રની, જગદ્ધરા !
એવી અખંડ મંદિરે પ્રગટાવશું ખરા ?
અંતર ફોડાવું, તારક તોડાવું,
ઝગઝગતી જ્યોતિ ઝળકાવું,
જુઓની નાથ !
જ્યોતિ સમ અટલ હું આવું,
જુઓની નાથ !
નેતિ નેતિ પર ફરી બંધાવું ! રેતીમાં૦

અંજન

(રાગ માઢ-હીંચ-ત્રિપુટ) *

ઢૂંઢી ઢૂંઢી વળ્યો હું, કહીં નહીં જડ્યો તું,
ક્યારે મળું હું, મારા નાથજી ?
ભરી દુનિયા ભમી ભમી પાછો પડ્યો હું,
ક્યારે પળું હું તારી સાથ જી ?— (ધ્રુવ)

પળપળ પડે મુજ પાય ત્યાં થળથળ બધે બંધન રહ્યાં,
વનવન બને આ ક્રૂર, ને તુજ દૂર નંદનવન રહ્યાં;
ધરણી ખસે નવ પાયથી, ન લહું દિશા દિગંતની,
તનમન વહે ધનરંગમાં, આંખે અજબ અંજન રહ્યાં:

રોઈ રોમ ખોવાશે, છે તે ખોવાશે,
ત્યારે દેશે શું તારો હાથ જી ?
ભરી દુનિયા ભમી ભમી પાછો પડ્યો હું,
ક્યારે પળું હું તારી સાથ જી ?

* "મન મારૂં માને નહિ, મનડું ડરે નહિ,"—એ રાહ.

અશ્રુવિજય

(રાગ કેદાર—તાલ ત્રિતાલ) *

રે પ્રભુ ! ક્યાં લગી એમ છુપાશો ?
ક્યાં લગી એમ છુપાશો ?
રે પ્રભુ ! ક્યાં લગી એમ છુપાશો ?
સૃષ્ટિતણાં પડ પડ પાછળ શું
અગણગણ યુગ સંતાશો ?
રે પ્રભુ ! ક્યાં લગી એમ છુપાશો ?—(ધ્રુવ)

જરી જરી પડ ખોળું કંઈ, જાણે
અબઘડી ત્યાં દેખાશો :
પડનાં છેડાં મુજ કર મેલી,
પ્રભુ ! શું સરકી જાશો ?
રે પ્રભુ ! ક્યાં લગી એમ છુપાશો ? ૧

ક્વચિત્ ઉષા સંધ્યામાં નિરખું
કર કો તમ છાયા શો :
કરમાંથી તમ મુખને કલ્પું,
તોય ન શું કલ્પાશો ?
રે પ્રભુ ! ક્યાં લગી એમ છુપાશો ? ૨

* " મો સમ કૌન કુટિલ ખલ કામી "—એ રાહ

જ્યાં જોઉં ત્યાં તમ અદ્દભુત કૃતિના
ઢગલામાં ઢંકાશો :
એક દિગંત સદા રહે સામે :
નહીં મુજ આંખ સમાશો ?
રે પ્રભુ ! ક્યાં લગી એમ છુપાશો ? ૩

મુજ કીકીના તેજ તપવવા
આંસુ તણું અમી પાશો ?
તમ મધ્યાહ્નતપ્યાં સત્યોને
પછી શું પૂર્ણ પ્રકાશો ?
રે પ્રભુ ! ક્યાં લગી એમ છુપાશો ? ૪

આંસુ ઉભરશે, સૃષ્ટિ સરકશે,
પછી ક્યાં નાથ ! ભરાશો ?
એક સુભગ પળ અદલ અકળઅળ
સ્નેહકરે સપડાશો !
રે પ્રભુ ! આખર તો સપડાશો !
રે પ્રભુ ! ક્યાં લગી એમ છુપાશો ? ૫

વિજોગી

(પીલુ–તાલ દીપચંદી) *

જગધર ! જોગી હું ભવભવ ભોગી,
જુગજુગનો હું તો પરમ વિજોગી.
જગધર !— (ધ્રુવ)

તજી નભ ભરતી અનંતતા તારી,
ફાટી તૂટી મેં આ ઝૂંપડી સ્વીકારી :
જગધર ! જોગી હું૦ ૧

ઝગઝગતા તુજ તારક મહેલો,
પથ્થર શું મુજ અંતર ખેલો :
જગધર ! જોગી હું૦ ૨

ભાળ જડે નહીં તુજ કોઈ દેશે,
ક્યાં ક્યાં ધખાવી ધૂણી મેં આ વેશે :
જગધર ! જોગી હું૦ ૩

હાડ તૂટ્યાં વળી માંસ ગળાયું,
એ દુઃખ તો નહીં જાય કહેવાયું :
જગધર ! જોગી હું૦ ૪

અદલ વિજોગીની જગત જુદાઈ,
જુગજુગ હું તુજ ગુણ રહું ગાઈ :
જગધર ! જોગી હું૦ ૫

---

* " ઈસ તનધનકી કૌન બડાઈ, "— એ રાહ.

શરણાઇ

(રાગ પરજ-ત્રિતાલ)

વાગી વાગી અંદર શરણાઇ :
તારે લડવું છે શૂર સિપાઇ ! (ધ્રુવ)

જુગજુગની છે કંચન કાયા,
જુગજુગના છે કોટ બંધાયા ;
તારા દુશ્મનની તોડ દુવાઇ :
તારે લડવું છે શૂર સિપાઇ ! ૧

તું ન જાણે બધું લડવાનું,
એ છે ઘોર પ્રપંચનું થાણું ;
તારો સેનાપતિ કર સાંઇ :
તારે લડવું છે શૂર સિપાઇ ! ૨

તુંને લાગે એ તારાથી જૂદો,
તું તો ચાલે ઊંધો, એ છે સૂધો ;
એ છે શાંત, તું રહે ગભરાઇ :
તારે લડવું છે શૂર સિપાઇ ! ૩

એને જાણ્યે તું તો સહુ જાણે,
એને જાણ્યે તું જગત પ્રમાણે;
એનો દોરવ્યો લડ તું લડાઇ:
તારે લડવું છે શૂર સિપાઇ! ૪

તૂટે કાંગરા ને ગઢ તૂટે,
તારા દુશ્મનનાં દળ ખૂટે;
હવે હઠતો ના, જય કર ધાઇ!
તારે લડવું છે શૂર સિપાઇં! ૫

અંતરદૃષ્ટિ

(રાગ બિહાગ–ત્રિતાલ)

પ્રાણ રે, દૃગ તુજ અંદર વાળ !
જે તુજ ભીતર છે તેને તું
જોવા નયણાં ઢાળ !
પ્રાણ રે, દૃગ તુજ અંદર વાળ !— (ધ્રુવ)

હાડ ચામની આંખો તારી,
તે શું જોઇ શકે બિચારી ?
અંદર બાહર રહે અંધારી :
એ અધાપો ટાળ !
પ્રાણ રે, દૃગ તુજ અંદર વાળ ! ૧

સૂર્ય જુએ સૌ આપ પ્રકાશે,
તુજ તેજેજ તને ત્યમ ભાસે ;
એ વિણ શું જોવા તું ચહાશે ?
થળથળ અંધની જાળ :
પ્રાણ રે, દૃગ તુજ અંદર વાળ ! ૨

એકજ ઇચ્છા, એકજ આશા,
એકજ આશય, એકજ ભાષા;
અન્ય કશી નવ ધર અભિલાષા;
અન્ય આળપંપાળ:
પ્રાણુ રે, દૃગ તુજ અંદર વાળ! ૩

જે તુજ ભીતર છે તે તારૂં,
જો તારૂં, તો નહીં અંધારૂં;
એ જોતાં છે નિત્ય સવારૂં,
એજ અદ્દલ સંભાળ!
પ્રાણુ રે, દૃગ તુજ અંદર વાળ! ૪

જહાંગીરી

(હીંચ)*

જોગીની જહાંગીરી જાણે કો, નાથજી ?
તપસીનાં તપની કો વીરતા કથે ?
સંસારની સાથે એણે લીધાં કેસરિયાં,
માયાનાં સૈન્ય શું એ એકલો મથે :
જોગીની જહાંગીરી૦ ૧

કીધી કપાળે જગતશોણિતની ટીલડી,
દેહે વિભૂતિ ભવ બાળી ભરી ;
દીધું જળાવી નિજ જીવનને યજ્ઞમાં,
ચાલ્યો સંગ્રામે દિલ કફની કરી :
જોગીની જહાંગીરી૦ ૨

વસમાં કીધાં એણે વહાલાંનાં વહાલને,
ઘોળી ઘોળી એણે વિખડાં પીધાં,
અંગેથી વાઘા ઉતારી જગતેજના
ઊંડા અંધારનાં ભગવાં લીધાં :
જોગીની જહાંગીરી૦ ૩

આશા—નિરાશાને ઘાલી છે પેંગડે,
બાંધી છે કામનાને ખોગીર પરે ;
જોગે ઝૂકાવે એવો જોગી મનઘોડલે,
સતનું ખાંડું હાથે ઝબઝબ કરે !
જોગીની જહાંગીરી૦

* " પાલવડો મારો મેલો મોહનજી, મારગડે મને જાવા દિયો,"—એ ઢાળ

ઘેરી ઘેરી રહે દુશ્મનનાં જૂથડાં,
આત્મા અડગ એનો વચ્ચે ઝૂઝે ;
જગમાં અલખ રણહાક એની ગાજતી :
દેવનાં સિંહાસન સ્વર્ગે ધ્રૂજે !
જોગીની જહાંગીરી૦ ૫

એ રે જોગીએ જીત્યાં તનમનનાં કોટડાં,
જીત્યાં બ્રહ્માંડ એણે દમમાં ઘુંટી ;
મૃત્યુ નિચોવી પીધા અમૃતના ઘુંટડા :
એ રે જોગીએ લીધો હરિને લૂંટી !
જોગીની જહાંગીરી૦ ૬

વાજે છે દેવતાનાં દુંદુભિ સ્વર્ગમાં,
વરસે છે દુનિયામાં રસની ઝડી :
ધન્ય હો જોગીની જહાંગીરી, નાથજી !
જગને કલ્યાણની બુટ્ટી જડી !
જોગીની જહાંગીરી૦ ૭

ત્યાગ

(૫૬) *

જોગી ! જગને લીધું જોઇ કે રે ?
જોઈ જગની ઝાકઝમાલ જો ?
જોયાં જગમાં પુણ્યો પાંગર્યાં રે ?
જોયા કર્મ તણા કંઇ ફાલ જો ?
પ્રભુ જોવા છે મીંચવી આંખડી રે. ૧

રવિ ઉગવા બીડે નભ પાંખને રે,
અમી વરસવા ઘન ઘેરાય જો :
ઢાંક ઉઘાડ રહ્યાં અદ્‌ભુત ઘણાં રે
જગની જાદુઇ ડબ્બીમાંય જો !
કળ પામે તે જાણે જોગવી રે. ૨

એક ફાડે છે મદભર મોહની રે,
લાખેણી લીલાના લાડ જો;
એક ફાડે અંધાર ડરામણા રે
બીડંતા પ્રભુધામ કમાડ જો :
જોગી ! અંધારા પ્રભુપંથ છે રે. ૩

* "ઓધવ એક વાર ગોકુળ સંચરો રે,"—એ ચાલ.

ચાલો ચાલો તોય ન ખૂટતા રે,
લાગે વંતભર્યાં બસ દૂર જો ;
પળપળ કળણે પગ રહે ખુંચતા રે,
દિશાદર્શનમાં તો નિજ નૂર જો :
એવા પ્રભુપંથે છે ચાલવું રે. ૪

કટકે કટકે વસ્ત્રો તૂટશે રે,
પડશે કૈંક ઉઝરડા અંગ જો ;
ખોશે નૂર નયન અંધારમાં રે,
થાકી ઢળશે પાય અપંગ જો :
ઘડી ત્યાં ડગમગતું મન ડોલશે રે. ૫

નહીં કો સાથી, નહીં કો ભોમિયા રે ;
છૂટી પડશે સઘળાં વાટ જો ;
એક દિશા ને એક નિશાન છે રે,
એકજ શ્રદ્ધા બાંધી ગાંઠ જો :
છે તો સર્વ, નહીં તો કંઇ નહીં રે ! ૬

જોગી, તજજે વસમી વાટ છે રે,
કરવું પડશે સઘળું ત્યાગ જો :
પ્રભુ માગે તો છે અંધાર આ રે,
એ ફાટે નહીં લીલાભાગ જો :
પ્રભુ માગે તો તજ પ્રતિબિંબને રે ! ૭

જોગી ! જગને લીધું જોઇ કે રે ?
ત્યાગ્યા સૌ લીલાના લાડ જો ?
જોગી સ્વીકાર્યાં અંધાર કે રે ?
જા, ખુલશે પ્રભુધામ કમાડ જો !—
પ્રભુ ભર તેજે ભરશે આંખડી રે. ૮

જાદુઇ કળથી ખુલશે ત્યાં ફરી રે,
અદ્‌ભુત થાશે ઢાંકઉઘાડ જો :
રેલાશે લીલા પ્રભુપાદમાં રે :
જોગી ! કર તુજ કળે લગાડ જો !
પ્રભુ મળશે, ને ત્યાગ્યું સૌ મળે રે ! ૯

१२३

ચિંત્તા

(રાગ જોગી આશાવરી—ત્રિતાલ)

મનવા ! ચિંત્તા તારે કશી ?
તારૂં જીવ્યું જીવી લે હસી !— (ધ્રુવ)

રોનારાંની રાત બધી ને
હસનારાંનો દહાડો ;
કોણ હસે, ને કોણ રૂવે ; છે
ખલક પલકનો અખાડો : મનવા૦

ચિંત્તા તારે હોય કદી તો
ચિંત્તા તારાં ચિતની ;
અંતરયામી તારો જીતશે,
વાતજ એ તુજ હિતની. મનવા૦

ઉગે, ખીલે, ને આથમે જે આ
ક્રોડો જગના તારા ;
જે આંગળી દોરે એ સૌને,
તેને કો ન અકારા. મનવા૦

નથી રુદન કો તારે માટે
તુજ માટે છે ગીતડાં ;
તું પોતે સુર છે એ ગીતનો,
સાચવ એ ગીત મીઠડાં ! મનવા૦

રોનારાં છો રુદન કરી લે :
એક દિન એ પણ હસશે ;
તું તો અદલ હસી લે આજે,
હસતાં પ્રભુ ઉર વસશે ! મનવા૦

બ્રહ્માનંદ

(રાગ દેશ–તાલ લાવણી)

સારી આલમ ઝૂલે છે તારા આનંદમાં :
આનંદમાં, પ્રભુ ! આનંદમાં :
સારી આલમ ઝૂલે છે તારા આનંદમાં. (ધ્રુવ)

પળપળ રતિ તારી નવનવ નિહાળી,
તારે તો આંગણું છે દિનદિન દીવાળી ;
લાગી છે લહેર સચ્ચિદાનંદમાં :
સારી આલમ ઝૂલે છે તારા આનંદમાં. ૧

આનંદે જન્મ સૌનો, આનંદે વાસો,
આનંદે ગતિ પ્રગતિ, આનંદ દિલાસો ;
આખરની આશા એ બ્રહ્માનંદમાં :
સારી આલમ ઝૂલે છે તારા આનંદમાં. ૨

લીલા આ તારી બધી આત્મે હું ઘુંટું,
આનંદ આ તારો બધો પળપળ હું લૂંટું ;
અદલ સમાઉં અનંતાનંદમાં :
સારી આલમ ઝૂલે છે તારા આનંદમાં. ૩

ભરતી

(રાગ ખમાચ–તાલ દાદરો) *

આજ મારે અંતરે શી ભરતી આ ભરાય રે !
ભરતી આ ભરાય પ્રભુની ધૂન ત્યાં મચાય રે.—
આજ૦

ઊર્મિ ઊર્મિ ઊડતી ત્યાંય, ધસતી ધસતી પૂંઠે ધાય ;
હૃદયને કિનારે આવી અથડી ઘુંઘવાય રે :
આજ૦

ખડક ખડકમાં છવાય, થડક ધડક હૃદય થાય ;
હાર હાર અમિત આવી દે ડુબાવી માંહ્ય રે :
આજ૦

સિંધુ સિંધુ ગહન ગાય, પવન પવન નાદ વ્હાય ;
બિંદુ બિંદુ સુર સમાય, ભરતીમાં ભીંજાય રે .
આજ૦

પાળ પાળ તૂટતી કાય, પ્રાણ પ્રાણ ભરતી છાય,
પ્રભુની ધૂન–ધૂનમાંય અદલ ગરક જાય રે !

આજ મારે અંતરે શી ભરતી આ ભરાય રે !

* "આજ શ્યામ મોહે લીનો બાંસરી બજાયકે,"–એ રાહ.

આનંદ

(ખમાચ–તાલ ધુમાલી) *

હરિવર મારા ! આજ ઉલટતી
  રસમસ્તીમાં ગાઉં રે;
અંતર ને નસનસ ઉભરાતા
  આનંદે અકળાઉં રે!—(ધ્રુવ)

મુઠ્ઠીભર આ અંતર મારૂં
  વધતાં વિશ્વે છાઉં રે,
તુજ બ્રહ્માંડ પડે આ નાનું,
  ક્યાં જઇ આજ સમાઉં રે?
    હરિવર મારા ! ૦ ૧

રાઇકણ શી કીકી મારી,
  તે શું જગ ફેલાઉં રે,
દિશદિશ ફુગતી જાય ઉતરતી,
  છલકે હું છલકાઉં રે:
    હરિવર મારા ! ૦ ૨

આંખો મીંચી સ્વર્ગ દબાવું,
  ઉઘડતાં ઉભરાઉં રે,
ઝળતી જ્યોત બધે સળગાવું,
  ભડકે સાભર ભરાઉં રે:
    હરિવર મારા ! ૦ ૩

* " જીભલડી રે તને હરિગુણ ગાતાં, "—એ રાહ.

નયને ફૂટે કોટિક તારા,
  તેમાં ઝળઝળ થાઉં રે :
સ્વર્ગંગા ઉછળે મુજ ઉરથી,
  રસનેજે રેલાઉં રે :
    હરિવર મારા ! ૦ ૪

અણુનો આજ વિરાટ થયો હું,
  થળથળમાં પથરાઉં રે :
અનંતતાને આત્મ સમાવી
  અનંતતામાં જાઉં રે :
    હરિવર મારા ! ૦ ૫

વ્યોમવિશાળાં બ્રહ્મશિખર પર
  બ્રહ્મભર્યો ઝુલાઉં રે ;
ઓ હરિવર ! તુજ જગ છે નાનું,
  ક્યાં જઇ અદલ સમાઉં રે ?
    હરિવર મારા ! ૦ ૬

પધરામણી

(રાગ જોગીઆ-તાલ દાદરો)

મારે ઘેર બેઠાં આવી ગંગા,
હવે મારે તીરથનું શું કામ ?
મારે મન છે બડા અડબંગા,
હવે મારે કેવાં રહ્યાં ધનધામ ?

પ્રભુ મારે ઓટલે આવીને બેઠા,
બેઠા સંત મહંત ;
તેત્રીશ કોટિયે દેવતા બેઠા :
ગડબડ આ શી અનંત ?
આ શાં ચાલે છે મસ્તી ને દંગા ?
પ્રભુ ! મારૂં રંકનું તૂટ્યું આ ઠામ :
મારે ઘેર બેઠાં આવી ગંગા,
હવે મારે તીરથનું શું કામ ? ૧

પ્રભુ કહે, મારા ભક્તો ત્યાં આવી
આપે મને બહુ ત્રાસ ;
આપું આપું તોય પળપળ માગે,
ખાવા ન દે જરી શ્વાસ :
એવા હાલ છે મારા કઢંગા,
અહીં જરી આવ્યો લેવા આરામ ;
મારે ઘેર બેઠાં આવી ગંગા,
હવે મારે તીરથનું શું કામ ? ૨

ઓ રે પ્રભુજી ! હું રંક શું આપું,
મેં આપી દીધું મુજ સર્વ ;
ભક્ત તમારા મોટમોટા સૌ
રાખે તમારો ગર્વ :
ખાલી ઝૂંપડીએ શા અડંગા ?
પ્રભુ ! મેં ન માગ્યું કશું તમ આમ :
મારે ઘેર બેઠાં આવી ગંગા,
હવે મારે તીરથનું શું કામ ? ૩

પ્રભુ કહે, તેં ન માગ્યું કશું, એવી
રાખી તેં તુજ–મુજ ટેક ;
અંતર તારૂં છે સ્વર્ગથી મોટું,
ના બીજે સમાઉં હું એક !
એવા બેઠા બની અડઅંગા
પ્રભુ મારે હૈયે કરી વિશ્રામ :
મારે ઘેર બેઠાં આવી ગંગા,
હવે મારે સ્વર્ગતણું શું કામ ? ૪

સાહેબાની નાવડી

(હીચ) *

પૂર્વે પ્રભાત આ પલકે, પ્રવાસી હો !
સૂર્યના શઢ ધીમે ધીમે ખુલે ;
ઝીણી ઝીણી મારા સાહેબાની નાવડી
ઝૂલતી દિગંતમાં નયને હુલે :
પૂર્વે પ્રભાત આ૦ ૧

ઊંચે ઊંચે ઊડે પંખી, પ્રવાસી હો !
સૂર્યના શઢ પર ચંચુ ભરે ;
ધીમી ધીમી મારા સાહેબાની નાવડી
સૂર્યની ભીંત આડી તરતી સરે :
પૂર્વે પ્રભાત આ૦ ૨

થાક્યો પાક્યો હું તો આવ્યો, પ્રવાસી હો !
કાળી તે રાતડી પાછળ પડી :
ઘેરી ઘેરી મારા સાહેબાની નાવડી
ખુલતી દિગંતમાં નજરે ચઢી :
પૂર્વે પ્રભાત આ૦ ૩

* "પાલવડો મારો મેલો મોહનજી, મારગડે મને જાવા દિયો,"—એ શઢ.

પાછળ છે આખી આ પૃથ્વી, પ્રવાસી હો !
સામે આ સિંધુ છે સભર ભર્યો :
ઓ રે દિસે મારા સાહેબાની નાવડી !
ઓ રે દિગંતનો જ્યોતિ નર્યો !
પૂર્વ પ્રભાત આ૦ ૪

પડતા ખડતા ભૂલ્યા પંથે, પ્રવાસી હો !
આવ્યા છે વાટના વિસામા હવે ;
આવે આવે મારા સાહેબાની નાવડી,
લેશે ઉપાડી થાક્યા આત્મા ભવે ;
પૂર્વ પ્રભાત આ૦ ૫

વાટે વળ્યાં કંઈ પોટલાં, પ્રવાસી હો !
આજે કિનારે આ પડતાં મૂકું ;
ઝીણી હલેતી મારા સાહેબાની નાવડી
રખે આ સાગરે ચઢતાં ચૂકું !
પૂર્વ પ્રભાત આ૦ ૬

કાંઠે પ્રકાશપાટ નાખ્યો, પ્રવાસી હો !
અંદર લેવા કર સાહેબો ધરે ;
હુલે ઝૂલે મારા સાહેબાની નાવડી:
જાગું કે ઊંઘું ? મને સ્વપ્ન સરે !
પૂર્વે પ્રભાત આ૦ ૭

જોજો, જોજો, મારા પ્યારા પ્રવાસી હો !
ધરજો આ હાથ મારો, ચઢતાં ડરૂં ;
પુણ્યે જડી તું મારા સાહેબાની નાવડી,
ઓ રે સાહેબા ! તારી ઓથે તરૂં :
પૂર્વે પ્રભાત આ૦ ૮

આવ રે હોડીવાળા !

(રાગ આશાવરી-ત્રિતાલ)

મારે જાવું પેલી પાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા !
તારી હોડી લાવ કિનાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા !—(ધ્રુવ)

અણગણ્યુ યુગ કંઇ વનવન ઢૂંઢ્યાં,
ઢૂંઢ્યા દેશવિદેશ ;
નહીં મુજ મનની મૂર્ત્તિ મળી કહીં ;
શમ્યો ન મુજ મન કલેશ :
મારે એક રહ્યો આધાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા !
મારે જાવું પેલી પાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા ! ૧

મોતી વરસતાં ઝાકળ જેવું
કંઈ કંઇ પકડું હાથ :
એ નહીં, એ નહીં, કહી મૂકી દઉં,
નહીં કંઇ રહે ઉર સાથ :
મારા ઉરનો તાપ અપાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા !
મારે જાવું પેલી પાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા ! ૨

આ પારે છે કંઇ નહીં મારૂં,
મારૂં કહ્યું દૂર થાય ;
મોજાંની છલકે છંટાતાં
નહીં કંઇ પાર પમાય :
પેલા ઝબકે ત્યાં ઝબકાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા !
મારે જાવું પેલી પાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા ! ૩

આ પારે કે તે પારે પણ
મારે એકજ વાત :
મુજ અંતર સ્વામી પડકારે—
ઓ આવું મુજ નાથ !
મને જલદી પાર ઉતાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા !
મારે જાવું પેલી પાર રે, હો આવ રે હોડીવાળા ! ૪

અધીરાઇ

(રાગ માંડ-તાલ દાદરો)

માહરૂં જીવન આ વહી જાય,
મતીક્ષા ! તેં તો વાળ્યો રે. (ધ્રુવ)

ઉગતા પ્રભાતથી ઊભો ખડો આ
હંસલો સરવરતીર ;
પહોર વીત્યા ને સાંઝ પડી, તારા
વીત્યા વાયદા વીર !
મતીક્ષા ! તેં તો વાળ્યો રે. ૧

પૂર્વ અટારીએ ઉઘડે દિગંત ત્યાં
પડતા નિરખું પદરંગ :
આવે, આવે, જરી હાસ્ય સરે ત્યાં
આશ બને મુજ ભંગ :
મતીક્ષા ! તેં તો વાળ્યો રે. ૨

સંધ્યા પથારી પાથરે, ને
ગુંથે રવિકર ફૂલ ;
હસતા જાગે તારલા, મારે
હૈયે વાગે શૂળ !
મતીક્ષા ! તેં તો વાળ્યો રે. ૩

લાંબા પંથ આશા તણા, ને
લાંબા નભના પાટ ;
લખ ચોર્યાસી જન્મ વહે એવી
લાંબી લાંબી તારી વાટ !
મતીલા ! તેં તો વાળો રે. ૪

વાટ જોતાં તન તૂટયાં તરલ ને
ખૂટયાં નયને નીર :
વેગ, રે વેગ અદલ, આ તે કેવી
યુગયુગભર તારી ધીર !
મતીલા ! તેં તો વાળો રે. ૫

નવલા દેશ

(માઢ—તાલ દાદરો)

મારા પ્રાણપંખી ! શા ક્લેશ રે ?
　　જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! (ધ્રુવ)

ઊંડી ઊંડી ઠરી આંખ આ ચમકે,
　　ઉપડે ઊંડા ઉરદેશ :
આવે આવે ને આ જાય અંધારાં, ને
　　થાય નવાજ ઉજેશ રે :
　　　　જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૧

ક્યાં રહેશે ધગતાં એ સિંધુ ને ધરણી,
　　ક્યાં રહેશે મંદિર ને ગોખ ?
એકજ ટાણું આ નવસેં નવાણુંમાં
　　જીવતો કો પામે જોખ રે :
　　　　જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૨

ધીમા ધીમા આવે વાયરા ને
　　મીઠી મીઠી લાગે લહેર ;
ઊનાં કપાળ આ શીતળ થાશે,
　　શમશે સૌ દેહનાં ઝેર રે :
　　　　જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૩

કડવું કડવું આ જીવન જગનું ને
કડવી છે દુઃખની વાત ;
મીઠાં મીઠાં એમાં સ્વર્ગનાં સ્વપ્નાં ને
મીઠી છે ધર્મમિરાત રે :
જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૪

સૂર્યના રંગોમાં પાંખો છે બોળી,
રજનીનાં ચૂંટચાં છે ફૂલ :
પ્રાણપંખી ! હજી ઊંચાં છે ઊડવાં, હો !
ગાવા ગાન અમૂલ રે :
જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૫

દિશ દિશ કેરી છૂટે છે દોરી ને
ઉપડે આ પડદા અનેક ;
આભની પાછળ આભ અનંત શાં
ખુલી રહ્યાં દૂર છેક રે :
જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૬

જૂના જૂના રહેશે જોગ સૌ પૂઠે,
સૂની સૂની થશે વાટ :
એક કિરણ ઝળુકાતું બીડાતું આ
દેખાડે દૂરના ઘાટ રે :
જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૭

જીવનભર ભડ અડગ છે બીડી
દેહના દૈત્યો શું બાથ ;
પ્રાણુપંખી ! તેં જીવન આ જીત્યું, જો
વીર ! બોલાવે નાથ રે :
જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૮

ક્યાં સરી પૃથ્વી ને ક્યાં સર્યાં વાદળ ?
ક્યાં રવિ, તારા ને ચંદ ?
આ શાં આવે અજવાળાં અપાર્થિવ ?
હો શા આનંદ આનંદ રે !
જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૯

એક ફલંગે વીતશે આકાશ ને
બીજીએ દેવોનાં ધામ :
ત્રીજીએ સુણશું ત્યાં પડઘા પ્રભુના, હો !
પ્રાણુપંખી ! વિશ્રામ રે !
જોની, ઉઘડે આ નવલા દેશ ! ૧૦

સૂચી

[પહેલી લીટીઓની]